Η ειλικρινέστατη Νίκη Κεραμέως

Βασίλης Γεωργάκης

Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.
(Σύνταγμα της Ελλάδας, Άρθρο 16, Παράγραφος 2)

Για μας η Ιστορία δεν πρέπει να 'χει κοινωνιολογικό χαρακτήρα, πρέπει να έχει έναν χαρακτήρα διαμόρφωσης εθνικής συνείδησης.
(Νίκη Κεραμέως, Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, 5/9/19)

Η πρόσφατη συνέντευξη της Υπουργού Παιδείας προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, προερχόμενες κυρίως από τον προοδευτικό πολιτικό χώρο, την Ακαδημία και τους επαγγελματίες ιστορικούς. Φυσικά αυτό δεν είναι κάτι το παράξενο. Η Κεραμέως, μεταφέρει και στον χώρο της παιδείας το μίγμα κοινωνικού υπερ-συντηρητισμού και οικονομικού νεοφιλελευθερισμού της ζούγκλας που εκφράζει η κυβέρνηση Μητσοτάκη. Η κανονικότητα που εκπροσωπεί η νέα κυβέρνηση, με τις γονυκλισίες εμπρός στους μητροπολίτες και τις βραβεύσεις ημι-απατεώνων "αρίστων", ίσως θυμίζει περισσότερο την κανονικότητα του 1949 παρά του 2019. Ωστόσο αν αφήσουμε παράμερα τις δηλώσεις που γίνονται προς τέρψη ενός όλο και πιο συντηρητικού κοινού, ίσως δούμε πως και σε αυτή την περίπτωση, η κ. Κεραμέως απλώς εκφράζει τη συνέχεια του Κράτους.

Ποια είναι η χρησιμότητα της ιστορίας; Το δύσκολο αυτό ερώτημα διατύπωνε ο Marc Bloch στο τελευταίο και ατελείωτο έργο του, λίγο πριν τον πρόωρο χαμό του.[1]

Τόνοι μελανιού έχουν χυθεί στην προσπάθεια να απαντηθεί αυτό το φαινομενικά απλό ερώτημα, ωστόσο στην περίπτωση της σχολικής ιστορίας η απάντηση είναι μάλλον λιγότερο περίπλοκη.

Μάλιστα ίσως το ίδιο το Σύνταγμα τη δίνει. Η ιστορία, η διδασκόμενη στα ελεγχόμενα από το Κράτος εκπαιδευτικά ιδρύματα και δη σε αυτά της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είναι ένα ακόμη εργαλείο που στοχεύει στη διάδοση της πολιτικής θρησκείας του πατριωτισμού καθώς και στην πίστη στο Έθνος. Όπως επισημαίνει ο Eric Hobsbawm το εθνικό Κράτος, ένας πρωτόφαντος πολιτικός σχηματισμός, δεν απαιτούσε πια την παθητικότητα των υπηκόων του ή μάλλον όχι μόνο αυτή.[2] Η νομιμοποίηση του Έθνους-Κράτους από τους υπηκόους του δεν περιορίζεται στη συγκαταβατική αποδοχή της ύπαρξής του, απαιτεί την ενεργή ανάμειξη αυτών στις υποθέσεις του, με αποκορύφωμα ίσως τη στρατιωτική θητεία και τη συμμετοχή σε πολεμικές περιπέτειες. Μόνο με αυτή την εμπλοκή των υπηκόων του, το Κράτος παύει να αποτελεί έναν απρόσωπο μηχανισμό που ίπταται πάνω από την κοινωνία και μετατρέπεται και σε σχέση στην οποία συμμετέχουν ενεργά οι πολίτες κατά τον διάσημο ορισμό του Landauer.[3]

Η διδασκαλία της ιστορίας, η επινόηση παραδόσεων, οι κρατικές τελετουργίες, όλα αυτά αποτελούν εργαλεία που το Κράτος αξιοποιεί για τη σφυρηλάτηση του λεγόμενου «εθνικού φρονήματος», της κοινωνικής αυτής κόλλας που συγκρατεί ενωμένες και στοιχισμένες πίσω από μία ορισμένη άρχουσα τάξη, όλες αυτές τις ανομοιογενείς κοινωνικά, αλλά ίσως και θρησκευτικά και εθνικά, ομάδες.

Στην περίπτωση της Ελλάδας η εργαλειακή αυτή χρήση της σχολικής ιστορίας δεν είναι κάτι κρυφό· ακόμη και οι νεότεροι από εμάς έχουμε ζήσει μία τουλάχιστον διαμάχη για κάποιο σχολικό εγχειρίδιο, με τελευταίο παράδειγμα το 2007 και το βιβλίο της ΣΤ΄ Δημοτικού[4], ενώ πρόσφατες ήταν και οι αντιδράσεις του κ. Άδωνη Γεωργιάδη σχετικά με την εισαγωγή της Κοινωνιολογίας ως εξεταζόμενο πανελλαδικά μάθημα. Ήταν τότε που κ. Γεωργιάδης έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου κομμουνιστοποίησης της ελληνικής νεολαίας, μεταφέροντας μας στις ένδοξες μέρες τις μετεμφυλιακής εθνικοφροσύνης.

Η σχολική ιστορία στην Ελλάδα πάντοτε υπηρετούσε τον στόχο της διαμόρφωσης εθνικής συνείδησης, ακολουθώντας πιστά το εκάστοτε εθνικό αφήγημα, είτε αυτό αφορούσε την εικόνα των Ελλήνων για τους ίδιους τους εαυτούς τους (τριμερές σχήμα Παπαρρηγόπουλου) είτε για τους «εχθρούς» τους. Στη δεύτερη περίπτωση μάλιστα, είναι τέτοιες αλλαγές λόγω των συγκυριών, συνήθως στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής, όπου μπορούμε κυριολεκτικά να μαντέψουμε το περιεχόμενο των εγχειριδίων διαβάζοντας τα επίκαιρα: Βούλγαροι, Σέρβοι/Γιουγκοσλάβοι, Τούρκοι – όλοι έχουν παίξει με τη σειρά τους τον ρόλο του προαιώνιου εχθρού του έθνους, με τις απαραίτητες αντανακλάσεις σε εσωτερικούς εχθρούς φυσικά (βλ. Εαμοβούλγαροι).

Οι αντιδράσεις προς τις δηλώσεις της υπουργού και η σχετική αρθρογραφία που εμφανίστηκε στον δημόσιο λόγο δείχνουν πως για σημαντική μερίδα εκπαιδευτικών και ακαδημαϊκών η ιστορία μπορεί να έχει διαφορετικό ρόλο στις σχολικές αίθουσες, γεγονός φυσικά ελπιδοφόρο.

Υπάρχουν όμως τα περιθώρια; Η εγχώρια Δεξιά παρά τη γελοιότητα που χαρακτηρίζει τη στάση της απέναντι στις κοινωνικές επιστήμες, ορθά διαβλέπει πως η διαμόρφωση μίας ιστορικής και κοινωνικής συνείδησης θα διαβρώσει τις σταθερές πάνω στις οποίες στέκεται το Έθνος-Κράτος. Εδώ δεν μιλάμε φυσικά για εθνο-μηδενισμό και λοιπά φληναφήματα της πατριωτικής Αριστεράς και των Καραμπελιάδων, αλλά για τη σταθερά του αδιαίρετου και ιστορικά συνεχώς παρόντος έθνους που τεντώνει και συμπίπτει με την επικράτεια ενός απρόσωπου γραφειοκρατικού μηχανισμού, του Κράτους. Η μεθοδική μελέτη της ιστορίας των ανθρωπίνων κοινωνιών δεν μπορεί παρά να καταστρέψει τη μυθολογία που επιμελώς έχει υφανθεί γύρω από τις έννοιες του Έθνους και του Κράτους, να υποδείξει τη γελοιότητα των στημένων τελετουργικών και να καταρρίψει την εικόνα της αδιαφοροποίητης, ταξικά και κοινωνικά, εθνικής κοινότητας.

Η χρήση όμως αυτών των εργαλείων δεν είναι προνομία του αστικού κράτους. Η ήττα των επαναστάσεων στην Κεντρική Ευρώπη και η δημιουργία ενός μοναχικού σοσιαλιστικού Κράτους στα

ερείπια της τσαρικής Ρωσίας αποτέλεσε την ιστορική συγκυρία για την εμφάνιση μίας νέου τύπου εθνικής συνείδησης, η οποία προσπάθησε ανεπιτυχώς να εγκολπωθεί πολιτικά χαρακτηριστικά. Οι θεαματικές παρελάσεις της Πρωτομαγιάς, η αναζήτηση νέων ηρώων – αυτή τη φορά κοινωνικών αγωνιστών – αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα της μυθολογίας που αναπτύχθηκε γύρω από τα Κράτη του Υπαρκτού Σοσιαλισμού.

Ακόμη κι εκεί ωστόσο, σε κρίσιμες συγκυρίες, οι ηγεσίες αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε ξεχασμένα σύμβολα της προεπαναστατικής περιόδου, με γνωστό το παράδειγμα της επίκληση του Στάλιν στους τσαρικούς αξιωματικούς των Ναπολεόντειων Πολέμων, όταν το καλοκαίρι του 1941 τα ναζιστικά στρατεύματα βρισκόντουσαν στα πρόθυρα της Μόσχας. Οι αντιφάσεις αυτές δεν άργησαν να κλιμακωθούν σε κάποιες από αυτές τις χώρες, οδηγώντας σε σειρά συρράξεων μεταξύ Κρατών θεωρητικά απαλλαγμένων από εθνικιστικά κατάλοιπα, όπως η Κίνα, το Βιετνάμ και η Καμπότζη. Μάλιστα σε αυτές τις περιπτώσεις δύσκολα θα μπορούσε να επιχειρηθεί μία δικαιολόγηση αυτών των συγκρούσεων, με τον τρόπο τουλάχιστον που αιτιολόγησε η ΕΣΣΔ τις εισβολές σε Ουγγαρία και Τσεχοσλοβακία.[5]

Κοινώς, είναι η διατήρηση των κρατικών θεσμών και του μοντέλου του Έθνους-Κράτους αυτή που εμποδίζει την ανάπτυξη ιστορικής ή κοινωνικής συνείδησης και όχι τα προγράμματα σπουδών, τα εγχειρίδια ή ένας αδιάλλακτος υπουργός.

Ήδη από το 1882 ο Ernest Renan τόνιζε πως *«Η λησμοσύνη, θα ΄λεγα μάλιστα το ιστορικό σφάλμα, αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την ίδρυση ενός έθνους, γι΄αυτό και η πρόοδος των ιστορικών μελετών συνιστά συχνά έναν κίνδυνο για την εθνότητα»*.[6] Η διατήρηση του μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης του Έθνους-Κράτους θα παρατείνει την αξιοποίηση της Ιστορίας κατά τον τρόπο που προτείνει η Νίκη Κεραμέως. Αν η Ιστορία σαν απόπειρα καλύτερης κατανόησης είναι μία διαδικασία σε κίνηση, όπως σημείωνε ο Bloch,[7] θα πρέπει επιτέλους να συμφωνήσουμε πως αντίστοιχα οι ανθρώπινες κοινωνίες μπορούν κάποτε να θέσουν σε κίνηση τις διαδικασίες εκείνες που θα μας πάνε λίγο

παρακάτω από την υπάρχουσα δομή κοινωνικής οργάνωσης. Μέχρι να γίνει αυτό ωστόσο, σχολείο και ιστορία θα βαδίζουν σε δρόμους παράλληλους.

Κλείνοντας το άρθρο και προς επίρρωση των αμφιβολιών μας ως προς τις δυνατότητες αναβάθμισης της σχολικής ιστορίας, ας θυμηθούμε την πρόσφατη περίοδο ΣΥΡΙΖΑ και τη στάση του απέναντι σε τελετές διάχυσης της πατριωτικής ρητορείας στα σχολεία. Η μόνη αλλαγή που επιχείρησε η απερχόμενη κυβέρνηση και η οποία ήδη αναιρέθηκε, αφορούσε στην επιλογή του σημαιοφόρου με κλήρωση αντί της υψηλότερης βαθμολογίας. Η ίδια η τελετή δεν αμφισβητήθηκε, ούτε φυσικά ο ρόλος που αυτή επιτελεί στην ενίσχυση του εθνικού φρονήματος – το μόνο που επιχείρησε ο ΣΥΡΙΖΑ ήταν να επαναδιαπραγματευτεί το νόημα της τελετής, αξιώνοντας έναν εκδημοκρατισμό του δικαιώματος του να φέρει κάποιος την ελληνική σημαία. Ωστόσο, η μάχη για τη νοηματοδότηση μίας τελετής δεν αποτελεί κίνδυνο για την πολιτική εξουσία που η τελετή νομιμοποιεί καθ' αυτή. [8] Μόνο η αμφισβήτηση της ίδια της τελετής μπορεί να το πετύχει αυτό και ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έδειξε καμία τέτοια προθυμία προς αυτή την κατεύθυνση, ερχόμενος για μία ακόμη φορά αντιμέτωπος με τις σκληρές αντιφάσεις που θέτει η διακυβέρνηση ενός Κράτους ενταγμένου σε ένα διεθνές, καπιταλιστικό σύστημα Εθνών-Κρατών σε σχέση με τις όποιες καλές προθέσεις.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

[1] Marc Bloch, *Απολογία για την Ιστορία. Το επάγγελμα του Ιστορικού*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1994, σ. 38

[2] E. J. Hobsbawm, *Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1994, σ. 123

[3] Γκούσταβ Λαντάουερ, «Αδύναμοι κρατικοί αξιωματούχοι, ακόμη πιο δυνατός ο λαός», στο Γιώργος Περτσάς – Πωλ Μανιάτης

(επιμ.), *Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος*, Εκδόσεις Πανοπτικόν, Αθήνα 2019, σ. 9

[4] Χάρης Αθανασιάδης, *Τα αποσυρθέντα βιβλία. Έθνος και σχολική Ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2015, σ.σ. 45-99

[5] Μπένεντικτ Άντερσον, *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997, σ.σ. 21-24

[6] Ernest Renan, *Τι είναι Έθνος*, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα 1998, σ. 22

[7]Marc Bloch, *Απολογία για την Ιστορία..*, σ. 43

[8] Χάρης Εξερτζόγλου, «Πολιτικές τελετουργίες στην νεώτερη Ελλάδα. Η μετακομιδή των οστών του Γρηγορίου Ε' και η Πεντηκονταετηρίδα της Ελληνικής Επανάστασης», στο Έφη Αβδελά, Χάρης Εξερτζόγλου, Χρήστος Λυριτζής (επιμ.), *Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του 20ου αιώνα*, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2015, διαθέσιμο online, σ. 155

Πόλη & Συγκοινωνίες – με αφορμή το μετρό στη Θεσσαλονίκη

Ιορδάνης Στυλίδης
Αναπληρωτής καθηγητής του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, συγγραφέας και εικαστικός ακτιβιστής.

θέλουμε, λοιπόν, να συνδεθούμε με έναν τόπο. Να συνδεθούμε με τα τοπία του, να ανιχνεύσουμε και να ολοκληρώσουμε την

εμπειρία μας στον χρόνο του τόπου που, φυσικά, ορίζεται και διαμορφώνεται από τις σχέσεις που τον ρυθμίζουν.

Καθώς ο τεχνικός πολιτισμός απέδωσε τα νέα του νοήματα και διέθεσε στην κριτική μας τις σημασίες του, οι τόποι, οι χρόνοι των τόπων και οι περιεχόμενες σχέσεις εντός τους διετέθησαν στην εποπτεία μας. Τα μέσα για το ταξίδι, τη βεβαιότητα της ασφαλούς και απρόσκοπτης μετάβασης και επιστροφής, τη βεβαιότητα της απρόσκοπτης εποπτείας, την πειθαρχία της εγγραφής και διατήρησης του αρχείου της πρόσκαιρης ή διαρκέστερης εμπειρίας, την απόλαυση της διαμονής, της βαθμιαίας άστατης ή πειθαρχημένης κατανόησης των ιδιοτήτων τους, παραδόθηκαν στη διάθεσή μας. Το όχημα, η θέση μας στο εσωτερικό του, η προσμονή της άφιξης εκεί όπου χρειάζεται, όπου επιθυμούμε να ταξιδέψουμε, οι ποικιλίες των ενδιαμέσων τόπων που παρατηρούμε να ορμάνε και να χάνονται αμέσως πάνω στη λεπτή γυάλινη μεμβράνη που μας περιβάλλει ολοκλήρωσαν - ολοκληρώνουν, επαληθεύουν, κάθε φορά- την υπόσχεση μιας εξαιρετικής εμπειρίας. Κάθε φορά διαφορετικής, κάθε φορά σημαντικής, κάθε φορά ικανής να μας παρασύρει τόσο πολύ ώστε να αποφασίσουμε και να παρεκλίνουμε από το πρόγραμμα, να βουτήξουμε στο ντελίριο της υπόσχεσής της.

Ο τόπος της τακτικής ζωής μας και οι τόποι που κατά τη βούλησή μας θα διαλέξουμε να επισκεφτούμε, να διεισδύσουμε στο απεριόριστο των υποθέσεών τους, να ρισκάρουμε τη θέση και τη στάση μας στην πραγματικότητα, να γίνουμε άλλοι και άλλες, γεφυρώνονται τακτικά και ακριβώς στον χάρτη, επαληθεύονται στις βέβαιες πορείες των οχημάτων μας, προβάλλουν μακριά στον ορίζοντα, ονομάζονται και οριοθετούνται, περιέχονται σύντομα στη / και περιέχουν τη συνείδησή μας.

Τα οχήματα έκαναν δυνατή τη μετακίνηση των ανθρώπων στο εσωτερικό των ορισμένων και περιορισμένων τόπων τους αλλά και σε κάθε τόπο, σε κάθε απόσταση, σε κάθε γεωγραφία, στο κέντρο και τα όρια του καιρού και των εποχών. Έκαναν δυνατή τη μετακίνηση σε κάποιο κέντρο, στο κέντρο του σκοπού μιας επίσκεψης, στο όριο, εκεί όπου εξασθενεί και διακινδυνεύεται η

σημασία της, στην ενδιάμεση περιοχή, εκεί όπου το ειδικό νόημα του τόπου κάθε φορά διαθέτει την εκκρεμότητά του, είναι και δεν είναι. Τα οχήματα, οι μηχανές του εδάφους, του αέρα και των υδάτων διαμόρφωσαν και υπονόμευσαν ταυτόχρονα την ποιητική πολιτική της δημιουργίας τους.

Το όχημα είναι ένα κόσμημα σημασίας. Συμπυκνωτής και απόδειξη της γενναιότητας με την οποία κινούμαστε ως είδος στην ιστορία.

Το όχημα και ο/η επιβάτης του μετακινούν τη σημασία τους στο πεδίο των γεγονότων και των υποθέσεων για τη ζωή. Εκεί, στο ειδικό ένα αλλά και σε κάθε πεδίο έναρξης της περιπέτειας του βλέμματος και της σκέψης το όχημα κινείται, πλησιάζει, σταματά, εκκινεί και απομακρύνεται όταν και όσο χρειαστεί, όταν και όσο επιθυμείται, τόσο και λίγο περισσότερο, τώρα και μετά και αργότερα, ακριβώς.

Με τα οχήματα επισκεπτόμαστε και γεφυρώνουμε τις σημασίες, πληρώνουμε σιγά σιγά, στιγμή τη στιγμή, το ακατανόητο έδαφος, καταλαβαίνουμε τον αχανή πλανητικό φλοιό, τα σημεία και τα σημάδια των αστικών επικρατειών, τα μέτρα και χιλιόμετρα των αποστάσεων ανάμεσα στα εδώ και τα εκεί που επιχειρούμε να εννοήσουμε, να ωριμάσουμε στο νόημά τους, να προσθέσουμε και να αφαιρέσουμε σωστά τις λέξεις του συντάγματός τους ώστε η αφήγηση, εκείνη η μελλοντική αφήγηση, στον/στην ακροατή μας να προκαλέσει ένα ακόμη ταξίδι. Έτσι ποιητικά θα έπρεπε να εξελιχθεί η σχέση μας με τα ευρήματα και τα έργα του τεχνικού πολιτισμού μας.

Όμως.

Καθώς η πόλη της Θεσσαλονίκης κινείται και διαμορφώνει την ιστορία της δημιουργούνται και εντείνονται τα ρήγματα και οι διαφυγές από την ποιητική αντίληψη και υπεράσπιση της συλλογικής ζωής σε κίνηση, σε δυναμική σχέση με το εγγύς και μακρινότερο περιβάλλον της. Ένα από τα εξαιρετικά συμβάντα που επηρεάζει και απασχολεί, ρυθμίζει και απορρυθμίζει την υπόθεση

της ποιότητας της ιστορικής κίνησης της πόλης είναι η συγκοινωνία. Ιδιαίτερα η κοστοβόρα απόπειρα κατασκευής του υπογείου σιδηροδρόμου ταχείας μετακίνησης όπου κατασπαταλήθηκαν πόροι αξίας και ενέργειας χωρίς να αναδειχτεί το ιδιαίτερο αποτέλεσμα -ποιητικό και τεχνικό/αισθητικό- έως τώρα. Κάθε φορά, όλες τις φορές, που χρειάζεται να σχεδιάσουμε και να επιδιώξουμε ένα αποτέλεσμα κοιτάζουμε με επιμέλεια και νηφαλιότητα την Ιστορία. Σκεπτόμαστε, συζητάμε δημόσια και τακτοποιούμε τα επιχειρήματα έτσι ώστε να δημιουργούμε το απαραίτητο κοινόκτητο πεδίο σκέψης που μπορεί από εκεί, στον πυρήνα του αλλά και σε κάθε σημείο εναλλακτικής πιθανότητας που διατυπώνεται ή υπονοείται, να κατευθυνθούν οι σκέψεις μας, να τροφοδοτηθεί η κορυφαία τεχνική-τεχνολογική υπεροχή του ανθρωπίνου είδους.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης σχεδιάστηκε και διαμορφώνεται χιλιάδες χρόνια εξαιτίας της σχέσης της με τη θάλασσα. Είναι πόλη-λιμάνι. Εξαιτίας αυτής της γεω-πολιτικής θέσης της οι κάτοικοι, εκόντες άκοντες συντάκτες και συντάκτριες της δομής και των υποδομών της, απολαμβάνουν και υποφέρουν τις αλλεπάλληλες εμπειρίες των επιλογών τους.

Φυσικά, κάθε τελικό αποτέλεσμα, κάθε πραγματοποιημένη εγκατάσταση νοήματος και σημασίας, πολιτικής, τεχνικής και αισθητικής, δεν είναι συνήθως υπόθεση των κατοίκων αλλά μικρών ελίτ τεχνικών, πολιτικών και τεχνικών, που εργάζονται συστηματικά για τις υποθέσεις των ομάδων νομής του πλούτου και της εξουσίας. Αν, λοιπόν, για τον/την πολίτη που κοιτάζει και αναλογίζεται προς και για τη θάλασσα είναι εύκολο να απαντήσει σε ένα ερώτημα για την μετακίνηση, κάθε μετακίνηση, για έναν τεχνικό της εξουσίας, των ελίτ νομής του δημοσίου πλούτου, η απάντηση δεν εξαρτάται από το ακριβές και αβίαστο ερώτημα, από το ελεύθερο και προφανές νόημά του, αλλά από το ερώτημα που θα κατασκευάσει και θα επιβάλλει ώστε η απάντηση να αποφέρει το αποτέλεσμα που επιθυμεί, ξένο από την επιθυμία της κοινωνίας.

Αν η απάντηση του/της πολίτη που αναλογίζεται ήσυχα κοιτώντας προς τον ορίζοντα τη θάλασσά του/της είναι πως χρειάζεται,

όταν χρειαστεί και για όσο χρειαστεί, ένα πλοίο για να περάσει στην απέναντι νότια ακτή του θερμαϊκού κόλπου ή ίσως έως την ακτή της πόλης Κατερίνη ή, γιατί όχι, έως την άκρη της χερσονήσου Κασσάνδρα ή και, διαμέσου του ισθμού της Ποτείδαιας, έως την άκρη της χερσονήσου Σιθωνία, αυτή η απάντηση δεν συναντά και δεν ενισχύει το ταιριαστό της ερώτημα.

Ας σκεφτούμε όμως, επιπροσθέτως, για τις μικρότερες αποστάσεις. Η απόσταση και η θέση του αεροδρομίου είναι τέτοιες που η ιδανική μόνη επιλογή θα ήταν η παραθαλάσσια μετακίνηση και κυκλοφορία προς την πόλη. Ας πούμε με δύο σταθμούς, το μέγαρο-ογκόλιθο *''της μουσικής''* και τον λεγόμενο *''λευκό''* πύργο, έως την προβλήτα Α του λιμανιού από όπου κάθε λεπτομέρεια και σύνολο είναι προσεγγίσιμα και τακτικά στις αποστάσεις τους.

Η θάλασσα θα απελευθερώσει αισθητικά και πολιτικά την πόλη. Οι πόλεις που ρίζωσαν γερά στην ιστορία, έμειναν και ανθοφορούν εξαιτίας της συνεχούς υπεράσπισης της δομής τους από τους κατοίκους τους ή, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, από τη συγκροτημένη και επαναστατική επιβολή της απαίτησής τους. Οι πόλεις αναπτύσσονταν αργά γιατί η τεχνολογία και οι εφαρμογές της (εργοστάσια, μηχανήματα, μηχανισμοί, οχήματα, δίκτυα) αργούσαν να επενδυθούν διαμορφώνοντας/αναμορφώνοντας την ενεργό σύστασή της/τους. Τώρα, σήμερα, από το μέσον του εικοστού αιώνα, ο θρίαμβος της τεχνολογίας της κίνησης, ο θρίαμβος της επιστήμης και η ανθοφορία δεκάδων νέων επιστημονικών πειθαρχιών, ο θρίαμβος της τεχνικής του σχεδιασμού, της εφαρμογής, της εξουδετέρωσης του κόστους, οδήγησαν τη σκέψη μακριά από τις κοστοβόρες και χρονοβόρες επιλογές, στις έξυπνες και φτηνές προτάσεις που, ακόμη περισσότερο, δεν σπαταλούν ενέργεια, δεν εξαντλούν τα αποθέματα αξιών, είναι εύκολα ανατάξιμες και μεταβλητές ή επεκτάσιμες.

Στην πόλη της θεσσαλονίκης επιλέχτηκε το αντίθετο. Όχι από τους κατοίκους της, φυσικά, αλλά από την πολιτική-τεχνική

μικρή ελίτ εξουσίας και τους ομόθυμους συνοδούς τεχνικούς υπαλλήλους της. Η υιοθέτηση των ανοήτων επιχειρημάτων για τα αρχαία και τα νέα των υποθέσεών της προσανατόλισε-εξοστράκισε τακτικά τη δημόσια συζήτηση σε περιοχές νοήματος διαφορετικές από την ουσία της.

Μια ακόμη, παρ'όλα αυτα, ανόητη θέαση και χρήση της ταυτότητας της πόλης ενεργοποιήθηκε. Αυτή η εμμονή και η παραφροσύνη του κοιτάγματος προς το παρελθόν της. Ούτε στο εύρωστο παρόν ούτε στο υποσχόμενο, πάντα, μέλλον.

Τα ''αρχαία'' και τα νέα της ίχνη χρησιμοποιήθηκαν διατακτικά -ως διαταγές- αλλά και στρατηγικά ήδη πολύ πριν ενεργοποιηθεί η πρώτη μηχανή στο πρώτο εργοτάξιο. Κάθε φοιτητής και φοιτήτρια γνωρίζει πως ένα -ίσως και μισό;- μέτρο κάτω από την επιφάνειά της γης βρίσκονται αλλεπάλληλες στρώσεις πόλεων. Η χρήση της ιστορίας και των θεσμισμένων τεχνικών απαγόρευσης χρησιμοποιήθηκαν σωστά ώστε να επιτευχθεί η νομιμοποιημένη ιδιοποίηση δημοσίου χρήματος από τους κατασκευαστές εργολάβους και τις εταιρίες τους. Η στρατηγική σχεδιάστηκε, ορίστηκε ως σκοπός και τρόπος, προστατεύτηκε θεσμικά, επιβλήθηκε και εξελίσσεται χωρίς καμία αμυντική και επιθετική προσπάθεια και δυνατότητα των πολιτών.

Η εξελισσόμενη κατασκευή καταναλώνει τυπικά και ουσιαστικά ακαταλόγιστα ποσά δημοσίου χρήματος χωρίς να προσφέρει κανένα πλεονέκτημα στους κατοίκους της, αφήνοντάς τους έρμαια της παθολογίας των ιδιωτικών αυτοκινήτων, των διαφημίσεων (των φημών) για τον τρόπο και τον σκοπό της μηχανοκίνητης συμπεριφοράς τους, ακολούθους και οπαδούς κάθε κατασκευαστικού-σχεδιαστικού παραλογισμού επί της σημασίας της πόλης τους που όμως, εντός της, διάγουν ως ξένοι και ξένες.

Δεκάδες πόλεις στον πλανήτη διάλεξαν, υιοθέτησαν και κατασκεύασαν, είτε με χρηματοδοτήσεις-επενδύσεις του κράτους είτε με χρηματοδοτήσεις-επενδύσεις(!) των μεγάλων ιδιωτικών εταιριών που εδρεύουν στην περιοχή τους, στο πέρας μιας κοπιαστικής και απαιτητικής σειράς δημοσίων διαλόγων όπου

αποδείχτηκε και αναδείχτηκε η σημασία του συμμετοχικού σχεδιασμού αλλά και της άμεσης δημοκρατίας των δημοψηφισμάτων, τον ελαφρύ επίγειο σιδηρόδρομο που το κόστος του αλλά και η αισθητική του δυνατότητα ως τρόπου και τόπου, δηλαδή εκπαίδευσης των πολιτών στην ανάγνωση της πόλης, την επίσκεψη και τη διαμονή στις γειτονιές της, την αποκάλυψη και οικειοποίηση των ανεξάντλητων τοπίων της, των ιδιαιτεροτήτων χώρου, χρόνου και σχέσεων που συγκρατεί και προσφέρει, των ποικιλιών των ασθενών και ισχυρών σημασιών της.

Ο **επίγειος σιδηρόδρομος** είναι μια απλή και ευπροσάρμοστη τεχνολογική κατασκευή με κορυφαία αισθητική-φιλοσοφική σημασία. Υπάρχει, θα υπάρξει, ως μέσο αποκάλυψης της πόλης, οικειοποίησης των αισθητικών (πολιτικών-φιλοσοφικών) ιδιοτήτων της, υπεράσπισης των γειτονιών της γιατί κάθε εύκολα προσβάσιμη γειτονιά είναι η γειτονιά των πολιτών της. Είναι το μέσο για τη βόλτα και τη διαμονή μακριά και ακόμη μακρύτερα (έως το δέλτα των ποταμών, έως τις λίμνες, έως τις αλυκές του Αγγελοχωρίου, την Καλλικράτεια, τα Μουδανιά, τη Νέα Φώκαια, τη Χαλκηδόνα, τα λουτρά Λαγκαδά).

Η έννοια και το περιεχόμενο της χρήσης της λέξης ***πόλη*** έχει αποκαλυφθεί και προταθεί ήδη προ χιλιάδων ετών από τους κατοίκους αυτής της περιοχής.

Πόλη είναι, φυσικά, ο οικισμός ως δομή χώρου και σχέσεων, η αγορά, ως χώρος πολιτικής έκφρασης και συναγωνισμού στις ιδέες και τις διαθέσεις, τη συλλογή των κοινών αποφάσεων, την εφαρμογή και την κριτική των κοινών αισθητικά-πολιτικά σχεδίων. Πόλη είναι τα δίκτυα των δρόμων αλλά και η βεβαιότητα της γνωριμίας και της μέριμνας όλων για όλους, πόλη είναι η πλατεία, η μερική ευρυχωρία του δρόμου όπου συγκεντρώνονται, συγκεντρώνονταν, το δειλινό που η ειρήνη οδηγούσε τις προθέσεις οι μεγαλύτεροι και μεγαλύτερες γυναίκες και άνδρες ώστε να συζητήσουν, να αφηγηθούν, να κρίνουν, να διορθώσουν, υπό την παρουσία των νέων και πολύ νεοτέρων αγοριών και κοριτσιών που έτσι, γι’ αυτό, μάθαιναν και ασκούσαν τη φαντασία τους, κατανοούσαν και ησύχαζαν στις αγκαλιές των

μητέρων ή των φίλων, των γνωστών, των συγγενών, σχημάτιζαν και διακονούσαν στην πρώτη και τις επόμενες νοητικές εικόνες μιας συγκρότησης χώρου, χρόνου και σχέσεων όπου, έτσι μάθαιναν σιγά σιγά πού ανήκαν και τι υπηρετούσαν.

Πόλη ήταν, πολύ περισσότερο, η φυσική οικονομία, οι καλλιέργειες, οι κήποι των λαχανικών και των λουλουδιών, οι πεδιάδες και οι πλαγιές των βουνών που ως περιοχή δικαίου της ζωής φιλοξενούσε τις σύντομες ή διαρκέστερες πορείες και διαδρομές. Τη διάθεση και την εμπειρία να ασκηθούν, να ασκηθούμε και εμείς σήμερα, στην κατανόηση της φυσικής διάθεσης που υποδέχεται και ελπίζει στη μέριμνα του ανθρώπου ώστε να παραμείνει έτσι στους κύκλους των εποχών. Πόλη, φυσικά, ήταν και είναι ακόμη η ιστορία των φαινομένων. Η μεγάλη βροχή που κατέστρεψε τα αμπέλια αλλά φυτεύτηκαν ξανά, η τρικυμία που έσυρε και κατέστρεψε τα πλοία, που όμως με κοινή απόφαση και εργασία κατασκευάστηκαν ξανά. Η ανεξήγητη ξηρασία που αντιμετωπίστηκε σωστά γιατί σωστά διατηρηθήθηκαν σε αποθήκες οι τροφές για μια τέτοια στιγμή.

Πόλη ήταν και είναι ακόμη οι ξένοι που ήρθαν και έρχονται συνέχεια ώστε να προσφέρουν κάτι περισσότερο, μια παραλλαγή σημασίας και νοήματος. Να γοητεύσουν με τις σπουδαίες αφηγήσεις τους το μυαλό των νεαρών αγοριών και κοριτσιών ώστε να επισκεφτούν και τους δικούς τους τόπους. Πόλη είναι και οι φήμες για τη ζωή, τον αγώνα και τα επιτεύγματα άλλων πόλεων που ορίζουν και διαμορφώνουν στο μέτρο που χρειάζεται τις δημόσιες συζητήσεις και πρακτικές. Που διδάσκουν και συμμορφώνουν τους πολίτες, εδώ και εκεί, μακριά, πώς και με ποιον τρόπο μπορούν να πειραματιστούν, να δοκιμάσουν, να κρίνουν και να διαλέξουν, να υπερασπίσουν, εντέλει, τα νέα και δικά τους τεχνικά και πολιτικά επιτεύγματα που εξελίσσουν την ανθοφορία τους, την εύρωστη και ειρηνική ζωή.

Στην πόλη της Θεσσαλονίκης, η κατασκευή του υπογείου σιδηροδρόμου δεν προσφέρει τίποτε από όλα αυτά.

Θα μπορούσαν όμως να προσφέρουν τα δίκτυα του επιγείου

σιδηροδρόμου, των ποδηλατοδρόμων, των λωρίδων αποκλειστικής κυκλοφορίας λεωφορείων, της παραθαλάσσιας συγκοινωνίας. Θα μπορούσε να προσφέρει η βαθμιαία εξουδετέρωση του ιδιωτικού αυτοκινήτου, μια ανορθολογική, αυτοκτονική, πρακτική μίμησης και υποδούλωσης σε κενές και κοστοβόρες συμπεριφορές. Η πόλη, τα δίκτυά της, η περιφέρεια της πόλης, η γεωγραφία των οικιστικών περιβαλλοντικών ποικιλιών της, οι ακτές, οι πλαγιές των λόφων, οι όχθες των ποταμών και των καταλήξεών τους στη θάλασσα, οι όχθες των λιμνών και η ήσυχη ζωή στις κοινότητες, η ζωή και η εργασία στις καλλιέργειες, οι επισκέψεις και οι κοινές γιορτές, ο ανα-στοχασμός για τη ζωή μετά την υποχρέωση της εργασίας, οι διεκδικήσεις και οι αγώνες για την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, τη μέριμνα που ενεργοποιείται και χαρακτηρίζει τους συλλογικούς σκοπούς και τις προθέσεις, η ενεργειακή απελευθέρωση που οδηγεί αμέσως στην πολιτική απελευθέρωση και την αυτονομία, η γενναία επιλογή της κριτικής της καθημερινότητας και το σταμάτημα της σπατάλης και της καταστροφής των φυσικών πόρων, η τοπικότητα των ενεργειών και των προτάσεων ρύθμισης του παρόντος και του μέλλοντος, δεν χρειάζονται καθόλου τον υπόγειο σιδηρόδρομο. Που εκτείνεται και ενώνει/διαχωρίζει τον κεντρικό σιδηροδρομικό σταθμό της πόλης με την περιοχή των εμπορικών κέντρων όπου συσσωρεύονται χιλιάδες αστόχαστων όντων που περιηγούν και μαρτυρούν την αφρόντιστη σκέψη τους.

Θα επαναφέρουμε γρήγορα, έτσι πρέπει και χρειάζεται, την αισθητική στη σκέψη και τους προβληματισμούς. Θα συναντηθούμε. Ώστε να εξετάσουμε και να εξεταστούμε, να γνωριστούμε και να γνωρίσουμε τις εκτάσεις της σκέψης που έχει ήδη καρποφορήσει και διατίθεται ελεύθερα. Θα φτάσουμε, κάθε φορά σε διαφορετικό τόπο και περιοχή, οδοιπορώντας, ποδηλατώντας, επιβάτες και ασκητές στα πλοία και τα οχήματα της χαράς των επισκέψεων και των συζητήσεων.

ΣΥΝΟΨΗ

Η κατασκευή ενός τμήματος του υπογείου σιδηροδρόμου, του ανοήτου τεχνικού έργου, χωρίς καμία λειτουργική συνέπεια και

υπηρεσία στις ανάγκες και τις διαθέσεις των πολιτών της πόλης της θεσσαλονίκης πρέπει να σταματήσει. Ας μείνουν τα εύρετρα της ιστορίας της πόλης (τα αρχαία!) ως αντίδωρα αυτής της σπατάλης, καταστροφής, αξίας και ενέργειας. Το έργο είναι τυπικό παράδειγμα τεχνικής-θεσμικής επίθεσης επί των υλικών πόρων του πληθυσμού της χώρας από μία μεγάλη και αρκετές μικρότερες συνοδές ομάδες εργολάβων που συνεργάστηκαν και συνεργάζονται σωστά με πολιτικούς και τεχνικούς υπαλλήλους.

Ας ξεκινήσει ο διάλογος, ας ξεκινήσουν οι συζητήσεις, ας ξεκινήσει ο σχεδιασμός των χαρτών, του νέου χάρτη, για την επίγεια και παραθαλάσσια συγκοινωνία που θα απελευθερώσει και θα δωρήσει αυτή τη στοχαστική αισθητική-φιλοσοφική απελευθέρωση στους πολίτες. Στο κέντρο, στις γειτονιές, στην περιφέρεια και την ενδοχώρα της πόλης.

Πόλη είναι το ευγενές φυσικό και ανθρωπογενές υπόβαθρο όπου εκδηλώνονται και ανθοφορούν οι τρόποι και οι διαθέσεις μας μετά την υποχρεωτική εργασία, μετά τα τυπικά της αναγκαιότητας της ζωής που οφείλουμε και αγωνιζόμαστε να μετατρέψουμε από ζωή σε συγκέντρωση σε ευτοπία σχέσεων, προσφορών, επιμέλειας και μέριμνας. Τη ζωή που δεν μπορεί να είναι ευτυχής αν δεν διαχέει, δεν δωρίζει την ευτυχία σε όλους και όλες.

Παρακάτω περιλαμβάνονται *χάρτες, εικόνες και σχόλια από πόλεις της Ευρώπης όπου εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται ήπιες τεχνολογικές λύσεις μετακίνησης και ανάδειξης-αποκάλυψης των ταυτοτήτων των πόλεων, των εγγύς και μακρυνοτέρων περιοχών σημασίας, των περιφερειών τους που συνδιαλέγονται και υποστηρίζουν συνεπώς αυτή και κάθε πρόσθετη ήπια κοινωνία (συγκοινωνία):*

Επανέρχεται η εκτροπή του Αχελώου – Επιβεβαιώνονται οι δυσοίωνες προβλέψεις μας

*Το **Δίκτυο Μεσοχώρα – Αχελώος SOS** με αφορμή την τοποθέτηση του Κυριάκου Μητσοτάκη κατά τη συνέντευξη τύπου στη ΔΕΘ για την εκτροπή του Αχελώου:*

Μαθημένοι από την πολύχρονη ιστορία των έργων στον άνω ρου του Αχελώου, δεν μας προκαλούν καμία έκπληξη οι επαναλαμβανόμενες περιβαλλοντοκτόνες επιλογές των κυβερνήσεων, που διαδέχονται η μία την άλλη. Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ παρέλαβε από την κυβέρνηση Σαμαρά τον ύπουλο σχεδιασμό για λειτουργία του φράγματος της Μεσοχώρας ανεξάρτητα από την εκτροπή του Αχελώου. Η κυβέρνηση της ΝΔ παραλαμβάνει από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ την αδειοδότηση του φράγματος της Μεσοχώρας και σπεύδει να υλοποιήσει τα υπόλοιπα τμήματα του έργου, δηλαδή το φράγμα της Συκιάς και την εκτροπή του Αχελώου.

Αυτό, ακριβώς, εξήγγειλε από το βήμα της φετινής ΔΕΘ ο κ. Μητσοτάκης, επιβεβαιώνοντας τις παλιότερες, δυσοίωνες προβλέψεις μας για τμηματική υλοποίηση της τελικής εξαφάνισης του τελευταίου άγριου κομματιού του πάλαι ποτέ ποταμού-θεού.

Αφού τα διοικητικά και επιχειρηματικά λόμπι κατασπατάλησαν εκατοντάδες εκατομμύρια, χύνουν τώρα κροκοδείλια δάκρυα για τα λεφτά του λαού και θέλουν να τα επενδύσουν εκ νέου πάνω στους ερειπιώνες μιας παρανοϊκής σύλληψης, στοιχειωμένης από έξι αλλεπάλληλες ακυρωτικές δικαστικές αποφάσεις. Με την ακύρωση όλων των έργων της εκτροπής, φαίνεται πως αισθάνονται ότι ακυρώνονται οι ίδιοι σαν πολιτικό προσωπικό, σαν κυβερνήσεις και πολιτικά κόμματα, σαν επιχειρηματίες. Δε διστάζουν να

ανοίξουν μια ακόμη τεράστια πληγή στο σώμα μιας κοινωνίας που δεινοπαθεί σε πολλά επίπεδα, για να ικανοποιήσουν την πανάκριβη, απ' όλες τις απόψεις, εμμονή τους με την εκτροπή του Αχελώου.

Ανησυχεί στην τοποθέτησή του ο κ. Μητσοτάκης για τις γεωτρήσεις εκατοντάδων μέτρων που επί χρόνια επιβαρύνουν το περιβάλλον στο θεσσαλικό κάμπο και προτείνει ως περιβαλλοντικής σημασίας έργο την εκτροπή. Μα τι ανοησία, όταν οι σχετικές ευρωπαϊκές οδηγίες που επικαλούνται και η σχετική γνωμοδότηση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου -στις οποίες στηρίχθηκαν ορισμένες από τις αποφάσεις του ΣτΕ- απορρίπτουν τη μεταφορά υδάτων για τέτοιους σκοπούς, από άλλο υδατικό διαμέρισμα. Πώς περιμένουν, αλήθεια, να αντιδράσει η ευαισθητοποιημένη κοινωνία, όταν κυβερνητικές αποφάσεις παρακάμπτουν τις δικαστικές σε όλα τα επίπεδα; «Θα σας φέρω τον Αχελώο στη Θεσσαλία» λέει ο Μητσοτάκης «αλλά δε θα συνεχίσετε να κατασπαταλάτε το νερό». Μα τι ανοησία, αφού θέλει να τους φέρει τον Αχελώο, ακριβώς επειδή κατασπαταλούν το νερό.

Τώρα, πλέον, δεν πρέπει να υπάρχει καμιά αμφιβολία για την πραγματική σκοπιμότητα της λειτουργίας του φράγματος της Μεσοχώρας. Όσοι καλόπιστοι θαμπώθηκαν από τις εξαγγελίες για «πράσινη ενέργεια» και για ήπια ανάπτυξη της περιοχής αντιλαμβάνονται -υποθέτουμε- ότι όσους «Αχελώους» και να εκτρέψουν -βαθύ κράτος, κυβερνήσεις και επιχειρηματικά λόμπι- θα ρίχνουν τα νερά τους στη μαύρη τρύπα της ανάπτυξης, όπως στη μαύρη τρύπα της ανάπτυξης καταλήγει και το συλλογικό προϊόν της κοινωνίας, μέσα από την υλοποίηση παρόμοιων έργων.

Το ποτάμιο οικοσύστημα του άνω ρου του Αχελώου καταστρέφεται μέρα με τη μέρα, μόνο και μόνο από την ύπαρξη του «στεγνού» φράγματος. Παρότι η σήραγγα παράκαμψης του φράγματος «διώχνει» τα νερά του Αχελώου προς την κοίτη του, η συσσώρευση των φερτών υλικών έχει φτιάξει ένα «χαλιά» δύο ή και τριών μέτρων, πράγμα που αποτελεί ένδειξη ενός γηρασμένου φράγματος πριν ακόμη αυτό λειτουργήσει.

Τα χωριά της υπό κατακλυσμό περιοχής ερημώνουν δέσμια μιας τριανταπεντάχρονης ομηρίας.

Η ομηρία πρέπει να τελειώσει ΤΩΡΑ, για να μπορέσει να «ανασάνει» η Μεσοχώρα και η ευρύτερη περιοχή. Πρέπει να μπει τέλος στην αδιάκοπη λεηλασία της φύσης και να προστατευθεί σαν «κόρη οφθαλμού» το τελευταίο ανέγγιχτο κομμάτι του Αχελώου.

Η λύση είναι γνωστή και είναι η μόνη ενδεδειγμένη: να κατεδαφιστεί το φράγμα της Μεσοχώρας και να ακυρωθεί οριστικά η εκτροπή και όλα τα έργα που συνδέονται με αυτήν. Όσο αυτό δε γίνεται, ας το γνωρίζουν ότι ο αγώνας θα συνεχίζεται και οι θιασώτες της καταστροφής του Αχελώου θα μας βρίσκουν συνεχώς μπροστά τους.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ Ο ΡΟΥΣ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ
ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΑΦΑΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΧΩΡΑΣ
ΝΑ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΟΥΝ ΤΑ ΦΡΑΓΜΑΤΑ ΜΕΣΟΧΩΡΑΣ-ΣΥΚΙΑΣ
ΝΑ ΣΦΡΑΓΙΣΤΕΙ Η ΣΗΡΑΓΓΑ ΕΚΤΡΟΠΗΣ
ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΡΟΠΗΣ

13/9/2019

Η σημασία της αυτοθέσμισης στο ελευθεριακό κίνημα

Yavor Tarinski

«Όλοι οι πολιτικοί θεσμοί αποτελούν εκδηλώσεις και υλοποιήσεις της εξουσίας· απολιθώνονται και αποσυντίθονται μόλις η ζώσα δύναμη των ανθρώπων σταματά να τους συγκρατεί»
Χάνα Άρεντ[1]

Σήμερα ακούμε διαρκώς ότι το δυτικό πολιτικό σύστημα βρίσκεται

σε βαθιά κρίση, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται διάφοροι τρόποι επίλυσης του φαινομένου αυτού: από εκκλήσεις για ευρύτερες και βαθύτερες διεθνείς συμμαχίες έως την επιστροφή στο έθνος-κράτος. Ένα πράγμα όμως φαίνεται να ισχύει για τα περισσότερα καθεστώτα, ανεξάρτητα από τον ιδεολογικό τους μανδύα: **η χρεοκοπία των πολιτικών τους θεμελίων, δηλαδή της ολιγαρχικής τους δομής.**

Δεν είναι μόνο οι φιλελεύθερες, καπιταλιστικές ολιγαρχίες που βιώνουν μαζικά κύματα λαϊκής δυσαρέσκειας, αλλά και οι χώρες με αριστερές κυβερνήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η καταστολή που άσκησε ο Ραφαέλ Κορρέα απέναντι στους μαζικούς οικολογικούς αγώνες των ιθαγενών: η σοσιαλιστική του διακυβέρνηση, διοικώντας το Εκουαδόρ από το 2007 έως το 2017, έφτασε στο σημείο να χαρακτηρίζει «περιβαλλοντική τρομοκρατία» κάθε αντίσταση στις αναπτυξιακές της πολιτικές[2]. Μια άλλη παρόμοια περίπτωση είναι αυτή της τωρινής αριστερής κυβέρνησης του Ομπραδόρ στο Μεξικό, με τους κινδύνους που επιφυλλάσει στις αυτόνομες κοινότητες των Ζαπατίστας και σε άλλες κοινότητες ιθαγενών[3]. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι λαϊκές αντιστάσεις απέναντι σε υποτιθέμενα αντι-ιμπεριαλιστικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή.

Η λαϊκή δυσαρέσκεια, παρόλο που εκφράζεται διαφορετικά και για ποικίλους λόγους, φαίνεται πως εναντιώνεται στην ολιγαρχική και αυθεντικά ιεραρχική φύση του κυρίαρχου μοντέλου διακυβέρνησης (δεξιού ή αριστερού) σε όλο τον κόσμο. Αυτό γίνεται όλο και πιο προφανές από τις διεκδικήσεις για περισσότερη συμμετοχικότητα και τις προσπάθειες για δημιουργία από-τα-κάτω σωμάτων λήψης αποφάσεων κατά τη διάρκεια των λαϊκών εξεγέρσεων: τέτοια θεσμίστηκαν από διαδηλωτές στο Occupy στις Ηνωμένες Πολιτείες, τους Αγανακτισμένους στην Ευρώπη, την Αραβική Άνοιξη, την εξέγερση στη Βοσνία το 2014, το Γαλλικό Nuit Debout και πρόσφατα από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων στους κόμβους των αυτοκινητοδρόμων της γαλλικής υπαίθρου.

Σε αυτή τη γραφειοκρατική διαχείριση της κοινωνίας, που

αποδυναμώνει πλήρως την τελευταία, μπορούμε να δούμε την πραγματική αιτία της λαϊκής δυσαρέσκειας παγκοσμίως.

Δεν είναι τόσο δύσκολα αντιληπτό: πολλοί έχουν φτάσει ήδη σ' αυτό το συμπέρασμα. Η πραγματική δυσκολία έγκειται στην ερώτηση του τι θα έρθει να αντικαταστήσει την ολιγαρχία και την κυριαρχία.

Μία από τις κύριες προτάσεις των παραδοσιακών πολιτικών κινημάτων της Αριστεράς τείνει να επιμένει στη σημασία της γραφειοκρατίας στη μορφή της κομματικής πολιτικής και της ηγεσίας, και άρα αναπαράγει τα ίδια τα θεμέλια της ολιγαρχικής διακυβέρνησης. Προτιμά να αναζητά ρηχές λύσεις -κυρίως στην οικονομική σφαίρα- σε πολύ βαθύτερα προβλήματα -σχετικά με το ποιος καθορίζει τον ρόλο στη ζωή του καθενός μας. Δεν υπάρχει καμία απορία στο γιατί τέτοιες τάσεις της Πρωτοπορίας έχουν σε μεγάλο βαθμό χάσει εδώ και αρκετό καιρό την υποστήριξη των κοινωνικών κινημάτων και των λαϊκών αγώνων.

Ανομία και Έλλειψη Θεσμών

Υπάρχουν, ταυτόχρονα, άλλες τάσεις με πιο αντιεξουσιαστικά και αναρχικά χαρακτηριστικά, οι οποίες στοχεύουν στην κατάργηση κάθε ίχνους εξουσίας και ιεραρχίας στην κοινωνία. Η στάση τους αντικατοπτρίζει σε μεγαλύτερο βαθμό το γενικό πνεύμα των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων. Υπάρχει όμως μια συγκεκριμένη και εσφαλμένη πεποίθηση, κοινή σε πολλούς αντιεξουσιαστές και αναρχικούς, που καθιστά αδύνατη τη δημιουργία εύρωστων πολιτικών εναλλακτικών στο σημερινό σύστημα· αυτή είναι η πίστη στην ανομία.

Προς αποφυγήν σύγχυσης, ως "ανομία" ορίζουμε την παντελή απουσία και έλλειψη θεσμών/νόμων. Σε αντίθεση με αυτό, η κάθε λογής εξουσία -εν προκειμένω η νέα κυβέρνηση, αλλά και πολλοί άλλοι που θα ήθελαν να βρίσκονται στη θέση της- χρησιμοποιούν συχνά τον όρο ώστε να δημιουργήσουν μια αίσθηση ανασφάλειας ανάμεσα στον πληθυσμό, με πραγματικό τους σκοπό την εμβάθυνση του κρατικού ελέγχου πάνω σε όλους τους τομείς της κοινωνικής

ζωής.

Αυτό όμως το οποίο η κάθε λογής εξουσία εννοεί ως “ανομία” δεν είναι απλά και μόνο οι παραβατικές, αντικοινωνικές ή κανιβαλιστικές συμπεριφορές αλλά πολύ περισσότερο οι καθημερινές αντιστάσεις στους νόμους του κράτους και οι συλλογικές προσπάθειες αυτοθέσμισης ώστε να τις αποτρέψει να ριζωθούν στην κοινωνία.

Η πίστη στην ανομία λοιπόν, ή αλλιώς η ιδέα της παντελούς απουσίας νόμων, γίνεται ξεκάθαρα κατανοητή μέσα από το αναρχικό σύνθημα «κάντε πόλεμο στους θεσμούς, όχι στους ανθρώπους»[4] (παρόλο που δεν είναι κοινό σε όλες τις αναρχικές τάσεις). Επίσης, μπορούμε να την εντοπίσουμε χαρακτηριστικά, γυρνώντας πίσω, σε έναν από τους λόγους της άρνησης του Προυντόν να ψηφίσει για νέο σύνταγμα, ενώ υπηρετούσε ως μέλος του Γαλλικού Κοινοβουλίου μετά τη Γαλλική Επανάσταση (παρόλο που αργότερα το στήριξε ως τελευταίο μέσο για να σταματήσει τη διατήρηση της εξουσίας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη). Ένας από τους λόγους της άρνησής του ήταν ότι το νέο σύνταγμα έδινε υπερβολικά πολύ περισσότερη δύναμη στον πρόεδρο, και για αυτό είχε το δίκιο με το μέρος του. Αλλά ο δεύτερος λόγος που υποστήριξε βασιζόταν στο γεγονός ότι δεν μπορούσε από θέση αρχής να υποστηρίξει κανενός είδους σύνταγμα, κάτι που υποδήλωνε σαφή κλίση προς την ανομία.

Αυτή η άποψη υποστηρίζει ότι ιδανικά οι άνθρωποι μπορούν με κάποιον τρόπο να ανεξαρτητοποιηθούν από κάθε είδους θεσμική υποχρέωση και πως οι νόμοι ως τέτοιοι είναι εμπόδια στην ελεύθερη έκφραση και την αυτοδιάθεση. **Επιγραμματικά, υποστηρίζει ότι κάθε θεσμός είναι εξ ορισμού ολιγαρχικός.**

Στον καπιταλισμό, όπως και στον κοινοβουλευτισμό, υπάρχουν επίσης συγκεκριμένα σημάδια ανομίας, παρόλο που τελικά παραμένουν μόνο σε επίπεδο ρητορικής ή περιορίζονται σε αυτούς στην κορυφή της πυραμίδας. Στην πρώτη περίπτωση, δεξιοί φιλελεύθεροι, νεοφιλελεύθεροι και άλλοι υποστηρικτές του καπιταλισμού πιστεύουν πως μπορούμε να αφήσουμε την οικονομική

δραστηριότητα να «αυτορυθμίζεται» επιβάλλοντας τους μικρότερους δυνατούς περιορισμούς, τυλίγοντας τη θεωρία τους με έναν ιδεολογικό μανδύα που περιλαμβάνει σχεδόν θρησκευτικές έννοιες όπως το «αόρατο χέρι» κ.λπ.[5] Στην άλλη περίπτωση, υποψήφιοι πολιτικοί ζητούν από τους ψηφοφόρους να τους «εμπιστευθούν» και να τους εκλέξουν στην εξουσία για ένα συγκεκριμένο διάστημα (συνήθως 4 με 5 χρόνια), κατά το οποίο θα βρίσκονται πέραν του πραγματικού κοινωνικού ελέγχου. Συχνά, αυτοί που εμπλέκονται στον εκλογικό στίβο επιστρατεύουν μεταφυσικά συνθήματα, όπως «Η έλπίδα έρχεται»[6] και «Ένας λαός, κάτω από έναν θεό, χαιρετώντας μία σημαία»[7]. Αυτά τα σημάδια υποδηλώνουν ότι η γραφειοκρατία επιτρέπει μία κάποια ανομία σε αυτούς που βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας, εξαιτίας του ότι οι πράξεις τους βρίσκονται υπεράνω του κοινωνικού ελέγχου. Αλλά αυτή η ανομία αποτελεί προϊόν των γραφειοκρατικών μηχανισμών και των θεσμισμένων ιεραρχιών, και άρα μέρος της ολιγαρχίας.

Η έλλειψη θεσμών ή η ανομία, όπως σημειώνει ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν το 1999, είναι κατάφωρα στρεβλωτική. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι, σε αντίθεση με τα ζώα τα οποία μπορούν να ζήσουν χωρίς θεσμούς (συνήθως επειδή η συμπεριφορά τους είναι αποτυπωμένη μέσα τους γενετικά), οι άνθρωποι χρειάζονται θεσμούς, είτε απλούς είτε σύνθετους, ώστε να δομήσουν τις κοινωνίες τους[8]. Σύμφωνα με τον Κορνήλιο Καστοριάδη, ανεξάρτητα από τον βαθμό της ατομικής ανάπτυξης, τεχνικής προόδου ή οικονομικής αφθονίας, οι άνθρωποι θα χρειάζονται πάντα πολιτικούς θεσμούς ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα αμέτρητα προβλήματα που συνεχώς ανακύπτουν κατά τη συλλογική τους συνύπαρξη[9].

Θεσμοί και Άμεση Δημοκρατία

Σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας, οι θεσμοί δημιουργούνται μέσα από μία διαδικασία συνεχούς κοινωνικής αυτοθέσμισης· δεν αποτελούν, δηλαδή, γραφειοκρατικά σώματα που δρουν μακριά από την κοινωνία. Αντιθέτως, είναι άμεσα δημιουργήματά της και βρίσκονται κάτω από τον κοινωνικό αυτοέλεγχο μέσω δημοκρατικών μηχανισμών, όπως είναι οι λαϊκές συνελεύσεις, τα συμβούλια και

η κλήρωση. Όπως προτείνει ο Καστοριάδης[10], τέτοιοι δημοκρατικοί θεσμοί είναι απαραίτητοι για τις συμφωνίες και τις διαδικασίες που θα επιτρέψουν τον διάλογο και την επιλογή. Σε τέτοιες συνθήκες, η **ισότητα** κατοχυρώνεται ως το ενακτήριο σημείο και όχι ως ένας στόχος που θα κατακτηθεί στο μακρινό μέλλον. Ο Ζακ Ρανσιέρ περιγράφει αυτή τη σχέση με τον ακόλουθο τρόπο:

[Η] ισότητα δεν είναι ένας στόχος τον οποίο πρέπει να φτάσουμε. Δεν πρόκειται για ένα κοινό επίπεδο, έναν ισομοιρασμένο πλούτο ή μια ταυτότητα συνθηκών διαβίωσης που πρέπει να επιτευχθεί ως συνέπεια της ιστορικής εξέλιξης και της στρατηγικής δράσης. Αντίθετα, είναι ένα σημείο αφετηρίας. Αυτή η πρώτη αρχή είναι άμεσα συνηφασμένη με μία δεύτερη: η ισότητα δεν είναι ένα κοινό μέτρο μεταξύ ατόμων, είναι ένας χώρος μέσα στον οποίο τα άτομα δρουν ως οι κάτοχοι μίας κοινής εξουσίας[11].

Από την άλλη μεριά, σε συνθήκες ανομίας εξουσιαστικές τάσεις «επικυριαρχίας» μπορούν να ευδοκιμήσουν, καθώς δεν υπάρχει θεσμική οργάνωση που να προστατεύει τα ασθενέστερα μέλη της κοινωνίας.

Οι θεσμοί της άμεσης δημοκρατίας δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες για την κονωνία ώστε αυτή να **αυτοπεριορίζεται**[12], αντίθετα με τους ολιγαρχικούς θεσμούς που επιτρέπουν στις στενές ελίτ να θέτουν τα όρια για όλους τους άλλους. Αυτός ο αυτοπεριορισμός συνεπάγεται ότι συγκεκριμένα πράγματα θα βρίσκονται εκτός ορίων, αλλά ότι ο προσδιορισμός τους θα γίνεται μέσω ορθολογικών και περιεκτικών διαβουλεύσεων και μελετών από όλους τους ανθρώπους.

Για παράδειγμα, οι νόμοι μιας κοινωνίας μπορούν να αποφασίζονται από τις λαϊκές συνελεύσεις, στις οποίες όλοι οι κάτοικοι της δεδομένης γειτονιάς ή χωριού έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν και να αποφασίζουν, όπως και από τοπικά συμβούλια, των οποίων τα μέλη είναι συνεχώς ανακλητά από τις κοινότητές τους. Με αυτόν τον τρόπο, είναι οι τοπικές κοινότητες αυτές

που κατασκευάζουν τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται η κοινή τους ζωή. Συγκεκριμένοι νόμοι που αφορούν μικρότερες κλίμακες (όπως η διατήρηση της εσωτερικής τάξης μιας συγκεκριμένης κοινότητας) μπορούν να αποφασίζονται από τοπικούς θεσμούς, ενώ άλλοι ευρύτερου ενδιαφέροντος (όπως η διαχείριση της ενέργειας) χρειάζεται να αποφασίζονται από ομόσπονδους θεσμούς, οι οποίοι σέβονται την κυριαρχικότητα των εμπλεκόμενων κοινοτήτων.

Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν αναφέρει ότι *μια τέτοια συνομοσπονδία θα πρέπει να θεωρείται ως μια* ***δεσμευτική συμφωνία*** *που δεν μπορεί να ακυρωθεί εξαιτίας* ***επιπόλαιων «βολονταριστικών» λόγων****. Ένας δήμος θα πρεπει να μπορεί να αποσυρθεί από μια συνομοσπονδία μόνο αφότου κάθε πολίτης της συνομοσπονδίας είχε την ευκαιρία να διερευνήσει ενδελεχώς τις αδικίες του δήμου και να αποφασιστεί με πλειοψηφική ψήφο από όλη τη συνομοσπονδία ότι μπορεί να αποσυρθεί χωρίς να υπονομεύσει ολόκληρη τη συνομοσπονδία[13].*

Αυτός ο αυτοπεριορισμός είναι το πρελούδιο για την ελευθερία. Όπως είπε ο Ρουσσώ, *η παρόρμηση της απλής όρεξης είναι δουλεία, ενώ η υπακοή σε έναν νόμο που εγώ ο ίδιος έθεσα, είναι ελευθερία[14].*

Ο Αγώνας για Δημοκρατικούς Θεσμούς

Αντίθετα με αυτούς που πιστεύουν ότι η αλλαγή γεννιέται στις φλόγες και πεθαίνει στους θεσμούς των από-τα-κάτω -όπως στην περίπτωση των Crimethinc και της ανάλυσής τους για την εξέγερση στη Βοσνία το 2014 με τίτλο «Γεννήθηκε στις φλόγες, πέθανε στην Ολομέλεια»[15]– οι καταπιεσμένοι ψάχνουν να περιορίσουν και να εξαλείψουν στην πραγματικότητα τη δύναμη των καταπιεστών τους μέσα από θεσμισμένες μορφές κοινωνικού ελέγχου. Ο Έλληνας ποιητής Ησίοδος, τον 8ο αιώνα π.Χ., εξέφρασε αυτή την προσπάθεια ενάντια στην αχαλίνωτη συμπεριφορά των εκμεταλλευτών με τον ακόλουθο τρόπο: *Οι νόμοι[…] προειδοποιούν τους ανθρώπους να μην συμπεριφέρονται σαν ζώα και τους επιβραβεύουν όταν συμπεριφέρονται δίκαια[16].*

Ακόμη και σήμερα, τα κοινωνικά κινήματα και οι εξεγέρσεις ενάντια στην εκμετάλλευση έχουν συχνά ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών που περιέχουν τους σπόρους της άμεσης δημοκρατίας. Ένα πρόσφατο παράδειγμα βρίσκεται στην εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων στη Γαλλία. Κατά τη διάρκεια των αποκλεισμών των κόμβων των αυτοκινητοδρόμων σε όλη τη χώρα, αναδύθηκε ένα πυκνό δίκτυο τοπικών συνελεύσεων, στο οποίο τα οργανωτικά ζητήματα συζητιόντουσαν από όλους τους διαδηλωτές. Σε αντίθεση, όμως, με άλλα πρόσφατα οριζόντια και χωρίς ηγέτες κινήματα, η αυτοθέσμιση του κινήματος δεν σταμάτησε εκεί αλλά προχώρησε προς τη δημιουργία μιας ακόμη θεσμικής διάστασης - της ομοσπονδιοποίησης (βλ. τη λεγόμενη Συνέλευση των Συνελεύσεων[17]), μέσω της οποίας διατήρησε τον αποκεντρωμένο της χαρακτήρα.

Συγκεφαλαιωτικά

Για να παλέψουμε το υπάρχον ολιγαρχικό σύστημα, πρέπει να αποφύγουμε την αυτοπαγίδευση στη λογική της ανομίας (η οποία, όπως είδαμε παραπάνω, μπορεί να συνδεθεί ακόμη και με την ολιγαρχία). Παρότι οι θεσμοί που μας κυβερνούν σήμερα είναι καταπιεστικοί και εκμεταλλευτικοί, δεν αρκεί να τους διαλύσουμε περιμένοντας τα ατομικά και κοινωνικά ένστικτα αλληλοβοήθειας να ξυπνήσουν. Υπάρχει από τώρα η ανάγκη νέων δημοκρατικών θεσμών, που θα δημιουργηθούν και θα διαχειρίζονται από όλα τα μέλη της κοινωνίας, και οι οποίοι θα δημιουργήσουν τις συνθήκες ισότητας, αλληλεγγύης και πάθους για την κοινωνική αυτοθέσμιση. Με άλλα λόγια, ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η κυριαρχία και η ολιγαρχία θα αντικατασταθούν πλήρως από την κοινωνική και ατομική αυτονομία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Hannah Arendt: *Crises of the Republic: Lying in Politics; Civil Disobedience; On Violence; Thoughts on Politics and*

Revolution (Houghton Mifflin Harcourt, 1972) σ. 150.

[2] Συνέντευξη στη Βαβυλωνία: Ιθαγενείς του Εκουαδόρ: η νέα μορφή αποικιοκρατίας και εξορυκτισμού του Κορρέα.

[3] Κείμενο καλέσματος και παρουσίασης της τρέχουσας κατάστασης στο Μεξικό: Οι Ζαπατίστας δεν είναι μόνοι.

[4] Μάρρεϋ Μπούκτσιν: Σκέψεις πάνω στον ελευθεριακό δημοτισμό.

[5] Η πλάνη αυτή των νεοφιλελεύθερων αναλύεται διεξοδικότερα στο κείμενο του γράφοντος: Γραφειοκρατία και «Αντικρατικός» Νεοφιλελευθερισμός.

[6] 'Hope begins today': the inside story of Syriza's rise to power.

[7] https://text.npr.org/s.php?sId=494367803.

[8] Όπως σημ. 4.

[9] Cornelius Castoriadis: *The Castoriadis Reader* (D.A.Curtis, Ed., Oxford: Blackwell, 1997) σ. 189

[10] Ό.π.

[11] Ομιλία του Ζακ Ρανσιέρ στο Διεθνές Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ του Περιοδικού Βαβυλωνία "B-FEST": Δημοκρατία, Ισότητα και Χειραφέτηση σε έναν Κόσμο που Αλλάζει.

[12] Αναλυτικά για την έννοια του αυτοπεριορισμού, βλ. το κείμενο του γράφοντος «Δημοκρατία και αυτοπεριορισμός» στον τόμο *Η σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ευρασία, Δεκέμβριος 2018, σ. 67-78. Διαθέσιμο στα αγγλικά: Self-Limitation and Democracy. On the Ability of Society to Self-Regulate.

[13] Όπως σημ. 4.

[14] Jean-Jacques Rousseau: *The Social Contract* (Ware: Wordsworth Editions, 1998), σ. 20.

[15] Born in flames, died in plenums.

[16] Alex Priou: *Hesoid: Man, Laws and Cosmos*, in "Polis, The Journal for Ancient Greek Political Thought 31" (2014) σ. 254.

[17] Ανταπόκριση από τη 2η Συνέλευση των Κίτρινων Γιλέκων: «Πρέπει να Εγκαταλείψουμε τον Καπιταλισμό».

Μετάφραση: Γιάννος Σταμούλης / Επιμέλεια: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Διαθέσιμο στα αγγλικά στο **Films For Action**: Anomie and Direct Democracy

---

Η επανάσταση στη Ροζάβα και η καταστολή στα Εξάρχεια | Εκπομπή Βαβυλωνία (audio)

Εκπομπή ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ στο Ραδιόφωνο του The PressProject.

Οι συντάκτες του περιοδικού Γιάβορ Ταρίνσκι και Νίκος Ιωάννου συζητούν για τη δημοκρατική επανάσταση στη Ροζάβα με αφορμή την παγκόσμια ημέρα υπεράσπισής της (07/09). Η πράσινη Ροζάβα, η φεμινιστική Ροζάβα, η homo anti-economicus Ροζάβα σε ένα απολύτως εχθρικό περιβάλλον, και υπό την απειλή της Τουρκίας, ζητά την αλληλεγγύη μας.

Στο δεύτερο μέρος της εκπομπής οι δύο συντάκτες συζητούν με τον Κωνσταντίνο Πουλή για τα Εξάρχεια με αφορμή τις πρόσφατες επιχειρήσεις της αστυνομίας.

Να ουρλιάξεις δυνατά όταν ξανακούσεις για πράσινη ανάπτυξη!

Γιώργος Κτενάς

Ο λόγος που η ποίηση διεισδύει στο αναγνωστικό κοινό, είναι τα ελλειπτικά της νοήματα. Ο αναγνώστης δίνει την ερμηνεία που θέλει στους στίχους, χωρίς αυτή να ταυτίζεται με άλλου αναγνώστη ή ακόμα και του δημιουργού. Κι εδώ έχουν ενδιαφέρον δύο λόγια για την ποίηση των Ινδιάνων, που την τυλίγει ένας εκλεκτικός θρησκευτικός ρομαντισμός και συνδέεται με τη μάνα γη και τον πατέρα ουρανό. Με τη σύγχρονη ελληνική λαϊκή ρήση «Δεν μας ανήκει τίποτα, είναι όλα δανεικά από τα παιδιά μας», να συμπίπτει με τη διατύπωση της ινδιάνικης ποίησης «Δεν έχουμε τίποτα, δανειστήκαμε τα πάντα από το μέλλον».

Σε ένα «καταραμένο» βιβλίο τού ’60 στην Αμερική, την «Τριστέσσα», ο Τζακ Κέρουακ δόμησε το πορτραίτο μίας νεαρής Ινδιάνας που ζει στο Μεξικό, βουτηγμένη στα ναρκωτικά. Και σε εκείνη, όμως, κυριαρχεί ο θρησκευτικός ρομαντισμός: «*Ο Κύριός μου με πληρώνει περσότερο. Δίιινω ό,τι έχω στον φίλο μου, κι ααν αυτός δεν πληρώνει εμένα, ο Κύριός μου πληρώνει εμένα περσότερο*».

Με τον Κέρουακ να συμπληρώνει: «*Ω, Κύριε, γιατί το έκανες αυτό στους σκλάβους αγγέλους σου. Μας έδωσες τον αηδιαστικό κουρελή και κάλπη κόσμο των ηλιθίων, των ληστών και του θανάτου. Δεν μπορούσες να βρεις έναν μελαγχολικό Παράδεισο, όπου όλα θα ήταν χαρούμενα; Είσαι Μαζοχιστής, Κύριε, είσαι Παγερός και Αδιάφορος, είσαι Μισάνθρωπος;*»

Τον κόσμο που κατέλαβαν οι ηλίθιοι, οι ληστές και ο θάνατος

διαχειριζόμαστε σήμερα και, σύμφωνα με τους Ινδιάνους, θα παραδώσουμε στους επόμενους. Και είναι πολύ ανησυχητικά τα στοιχεία που υπάρχουν με τον άνθρωπο επικυρίαρχο στη Γη, όταν κάθε μία εκ των τριών τελευταίων δεκαετιών είναι θερμότερη της προηγούμενης. Οι συγκεντρώσεις άνθρακα αυξήθηκαν κατά 40% από τη βιομηχανική εποχή, ενώ ο πλανήτης είναι θερμότερος κατά 0,7ο C από το 1950, όταν θα έπρεπε να ήταν μόλις 0,1ο C. Με την κλιματική αλλαγή να έχει επηρεάσει τον παγκόσμιο υδάτινο χάρτη, υπερθερμαίνοντας ατμόσφαιρα και ωκεανούς. Και εδώ μπαίνει η δική μας ευθύνη. Καλές οι διεθνείς περιβαντολλογικές συμβάσεις και συμφωνίες, αλλά ας αρχίσουμε από αυτά που είναι του χεριού μας: Να κλείνουμε το φως στο άδειο δωμάτιο ή να χρησιμοποιούμε με μέτρο το νερό.

Είμαστε η βάση του καπιταλιστικού οικοδομήματος και καταναλώνουμε περισσότερα από όσα χρειαζόμαστε. Το πρόταγμα της πλασματικής αφθονίας, ντυμένο με το κοστούμι της πιστωτικής οικονομίας, οδηγεί στην κατασπατάληση τεράστιων ποσοτήτων φυσικών πόρων. Που δεν αναπληρώνονται αλλά, αντίθετα, κατασπαταλούνται περισσότεροι για να αλλάξουν μορφή ορισμένα αντικείμενα (τα περισσότερα είναι εξαρχής άχρηστα): αυτά που ρίχνουμε στους μπλε κάδους. Αυτή τη ρηχή και συστημική προσέγγιση ανακύκλωσης, την ονομάζουν με θράσος οικολογική συνείδηση.

Αλλά να δούμε το τεράστιο πρόβλημα του περιβάλλοντος και σε κλίμακα μακρόκοσμου:

Όταν υπάρχουν στοιβαγμένοι στο κέντρο της Αθήνας δεκάδες Μπαγκλαντεσιανοί μετανάστες, πιστεύουμε ότι παράτησαν τα σπίτια τους για να κάνουν διακοπές; Να αποδομήσουμε το επιχείρημα: Οι επιστήμονες θεωρούν το Μπαγκλαντές σημείο μηδέν της κλιματικής αλλαγής, με τη στάθμη της θάλασσας να ανεβαίνει και να βυθίζει τη χώρα. Ήδη στην πρωτεύουσα κυκλοφορούν με βάρκες. Περίπου 20 εκ. περιβαλλοντικοί πρόσφυγες θα εγκαταλείψουν το Μπαγκλαντές στα επόμενα 25 χρόνια, προς κάθε γωνιά της Γης. Και για αυτή την τεράστια μεταναστευτική ροή έχει ευθύνη όλος ο υπόλοιπος πλανήτης, πλην εκείνων που

φεύγουν από τα σπίτια τους.

Σήμερα περισσότερο από ποτέ υπάρχει η ανάγκη να δοθεί ένα ξεκάθαρο πρόταγμα ενάντια στον οικονομισμό της καπιταλιστικής ανάπτυξης, που θα χειραφετεί και θα αυξάνει τη λαϊκή συνειδητότητα. Από τις εξορύξεις στην Ήπειρο, στη Χαλκιδική, στην Κρήτη και τις ΒΑΠΕ που έχει γεμίσει ο τόπος, μέχρι τις καλλιέργειες μικρής κλίμακας και την ανάδειξη των οφελών της τοποφαγίας και της αγροτικής αυτάρκειας, που οδηγούν στην τοποφιλία και την αυτάρκεια ως νέο τρόπο ζωής. Η προσέγγιση και ο σεβασμός της φύσης είναι οργανικό μέρος ευρύτερης της φιλοσοφικής πραγματικότητας. Με οριζόντια και τοπικά προτάγματα οικολογικής ανάλυσης και πράξης που έχουν αναδυθεί από την ίδια την κοινωνία, ταυτίζοντας την οικολογία με έναν διαφορετικό τρόπο ζωής.

Αλλά και με την ίδια την επαναστατική κατεύθυνση προς την ελευθερία, μακριά από τη γραφειοκρατία του lifestyle οικολογικού περιεχομένου. Η προσανατολισμένη κοινωνική οικολογική ανάλυση και πρακτική χρειάζεται πολλαπλασιαστικά νέα προτάγματα και όχι γενικόλογες κυβερνητικές δεσμεύσεις.

Για αυτό είναι καλό να έχουμε δυνατή φωνή και να ουρλιάξουμε από αγανάκτηση όταν ξανακούσουμε για πράσινη ανάπτυξη, από εκείνους που δημιουργούν ιδιωτικές ΑΟΖ για τις πολυεθνικές.

Οι Εξελίξεις γύρω από το Brexit και η Σημασία τους για τα Κινήματα

Αντώνης Μπρούμας

Έχουν περάσει ήδη τρία έτη από το δημοψήφισμα, με το οποίο το Ηνωμένο Βασίλειο έθεσε εαυτό απέναντι στο υπαρξιακό δίλημμα εντός ή εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προσφάτως η εσωτερική αντιπαράθεση στη χώρα διήλθε στην τελική της φάση. Ο νέος πρωθυπουργός των Tories, ο Μπόρις Τζόνσον, μη εκλεγμένος όπως και η προκάτοχός του, προχώρησε στην απόφαση προσωρινής αναστολής του κοινοβουλίου, προκειμένου να αποφύγει την αναμέτρηση με τους πολιτικούς αντιπάλους της ασύντακτης εξόδου από την ΕΕ.

Εντούτοις, την πρώτη ημέρα λειτουργίας του κοινοβουλίου ο Τζόνσον έχασε την ισχνή πλειοψηφία, καθώς ένας βουλευτής του επιδεικτικά σηκώθηκε από τα έδρανα των Tories και κάθησε στα έδρανα των Φιλελεύθερων Δημοκρατών, ενώ αυτός μιλούσε από έδρας. Κατόπιν, μία διαπαραταξιακή πλειοψηφία ψήφισε νόμο, με τον οποίο απαγορεύει στην κυβέρνηση την ασύντακτη έξοδο από την ΕΕ. Ως απάντηση, ο πρωθυπουργός ζήτησε την προκήρυξη γενικών εκλογών πριν τις 31 Οκτώβρη, ημέρα λήξης της προθεσμίας για συντεταγμένη έξοδο από την ΕΕ.

Οι θυελλώδεις εξελίξεις στη Γηραιά Αλβιόνα δεν αποτελούν παρά την κορύφωση της επί τρία χρόνια σοβούσας κρίσης γύρω από ένα ζήτημα, που έχει μονοπωλήσει τον πολιτικό διάλογο σε απόλυτο βαθμό και έχει διχάσει βαθιά τη βρετανική κοινωνία. Απέναντι στη μεγαλύτερη μεταπολεμικά κρίση της η Βρετανία σε περίπτωση ασύνταχτης εξόδου θα βρεθεί αντιμέτωπη με ελλείψεις βασικών αγαθών, σε βαθιά οικονομική ύφεση και με κίνδυνο για την ακεραιότητα της ομοσπονδίας, αφού είναι υπαρκτή πλέον η πιθανότητα ανεξαρτητοποίησης της Σκωτίας και η συνένωση της Βόρειας Ιρλανδίας με την Ιρλανδία.

Η απόφαση της πλειοψηφίας του Βρετανικού λαού για έξοδο από την ΕΕ στο δημοψήφισμα του 2016, την οποία προκάλεσε και κατόπιν της οποίας ηγήθηκε η συντηρητική κυβέρνηση των Tories, υποδαυλίστηκε κυρίως από συντηρητικά αντανακλαστικά, όπως η επαναθεμελίωση της Βρετανικής εθνικής ταυτότητας, ο ρατσισμός προς τους μετανάστες από την ΕΕ, η αντίθεση στην πολυπολιτισμικότητα, ο φόβος ότι οι μη Βρετανοί παίρνουν τις

δουλειές από τους Βρετανούς κτλ. Πλέον όμως η κατεξοχήν συντηρητική βρετανική κοινωνία βρίσκεται σε μία νέα αβέβαιη πραγματικότητα, καθώς αρχίζει να εισπράττει το βαρύ κόστος της ρήξης με την ΕΕ. Στις επερχόμενες κάλπες θα αποφασίσει αν οι λόγοι για τους οποίους αποφάσισε υπέρ του Brexit αξίζουν για να τραβήξει τη ρήξη αυτή μέχρι τέλους.

Η στάση της Αριστεράς απέναντι στην ΕΕ είναι ανέκαθεν διφορούμενη. Από τη μία πανθομολογείται ότι το οικοδόμημα της ΕΕ είναι ένας θεσμός με εγγεγραμμένο τον νεοφιλελευθερισμό στο dna του, δηλαδή στις καταστατικές συνθήκες της, περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα προοδευτικών μεταρρυθμίσεων μίας εκλεγμένης κυβέρνησης με αριστερό πρόσημο σε ένα κράτος-μέλος. Ως εκ τούτου, η άμεση ή μεσοπρόθεσμη ρήξη και έξοδος από την ΕΕ συνιστά μονόδρομο για μία αριστερή δύναμη στην εξουσία.

Στον αντίποδα, γίνεται επίσης κοινά αποδεκτή η σύγχρονη διεξαγωγή του κοινωνικού πολέμου από το κεφάλαιο πέραν των εθνικών συνόρων και η ανάγκη περιφερειοποίησης/διεθνοποίησης της κοινωνικής πάλης για την ανάσχεση της υπερφαλάγγισης των κοινωνικών κινημάτων.

Στα πλαίσια αυτά, προκρίνεται στρατηγικά η παραμονή και η πάλη για την αλλαγή των συσχετισμών εντός της ΕΕ, ώστε, αν αυτή επέλθει, η πάλη να δοθεί από καλύτερες θέσεις για τα κινήματα και τις πολιτικές τους γραφειοκρατίες. Ενώ λοιπόν αμφότερες οι πλευρές του διαλόγου εντός της Αριστεράς και των κινημάτων ομονοούν σε βασικές θέσεις και στόχους, φτάνουν σε διαφορετικά συμπεράσματα ως προς τη στρατηγική, που πρέπει να ακολουθηθεί για την επίτευξή τους.

Οι εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο με αιχμή του δόρατος τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο αλλάζουν πια το παραπάνω πλαίσιο. Κατ' αρχάς, αυθεντικότερη πολιτική δύναμη της υποτιθέμενης επιστροφής στο μυθικό παρελθόν του έθνους-κράτους αντί της Αριστεράς αναδεικνύεται παγκοσμίως η Ακροδεξιά, καταλαμβάνοντας είτε με πολιτική ηγεμονία είτε και με εκλογές τα πιο προηγμένα κράτη της Δύσης. Η ακροδεξιά καρπώνεται έτσι

πολιτικά τις διαλυτικές τάσεις του διεθνούς πλαισίου κυριαρχίας, που οικοδόμησε από τη δεκαετία του ’70 το νεοφιλελεύθερο κύμα και σήμερα αποσταθεροποιεί εξαιτίας των αντιφάσεών του.

Ταυτόχρονα, οι πολιτικά κυρίαρχες δυνάμεις του οικονομικού φιλελευθερισμού διαπερνώνται διαλεκτικά από τις πολιτικές θέσεις της ακροδεξιάς ηγεμονίας, αποβάλλοντας σταδιακά τα κοινωνικά φιλελεύθερα χαρακτηριστικά τους. Ωστόσο, η απόπειρα από τις δυνάμεις αυτές για την επιστροφή στο παρελθόν του έθνους-κράτους, που ούτως ή άλλως ποτέ δεν ήταν ονειρικό -κάθε άλλο-, γίνεται σε έναν κόσμο που σε τίποτα δεν μοιάζει με τον πλανήτη των αρχών του 20ου αιώνα. Η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση έχει πια συγκροτήσει εμβρυακά τις δομές για μία παγκόσμια οικονομική και πολιτιστική συνένωση, μολονότι υπό την κυριαρχία του κεφαλαίου. Η οικολογική κρίση, που θέτει σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη της ανθρωπότητας, απαιτεί επείγουσα πολιτική συνεργασία και αλληλεγγύη στο ανώτατο επίπεδο. Σε τέτοιο διεθνές πλαίσιο κυριαρχίας, η επιστροφή στο έθνος-κράτος συνιστά ρητορικό σχήμα, ακόμη και για τα πιο ισχυρά κράτη του πλανήτη. Η διαλεκτική αλλαγή του διεθνούς πλαισίου κυριαρχίας από νεοσυντηρητικές πολιτικές δυνάμεις οδηγεί σε ανάταση των σύγχρονων κρατικών σχηματισμών πάλι σε διακρατικούς σχηματισμούς, ακροδεξιάς όμως δομής και κοπής, με εντεινόμενους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, αυξημένα ενδεχόμενα πολιτικών συρράξεων και προφανή αδυναμία επίλυσης πιεστικών παγκόσμιων ζητημάτων, όπως η αλλαγή του κλίματος.

Ενώ λοιπόν η ακροδεξιά Ένωση των Ευρωπαϊκών Εθνών έρχεται όλο και πιο κοντά και η Ένωση των (αμεσο)Δημοκρατικών Κοινοτήτων της Ευρώπης φαίνεται πιο μακρινή από ποτέ, πώς πρέπει να πορευθούν τα κοινωνικά κινήματα στη λήψη συγκεκριμένων θέσεων στο σήμερα έναντι της ΕΕ;

Η εμπειρία δείχνει αφενός ότι η προσπάθεια υιοθέτησης αντί-ΕΕ στάσης από αριστερές δυνάμεις στην Ελλάδα δεν απέτρεψε την πολιτική κεφαλαιοποίηση του σχετικού κοινωνικού ρεύματος από την ακροδεξιά. Αφετέρου η απόλυτη μονοπώληση της πολιτικής

ζωής από το Brexit στη Γηραιά Αλβιόνα έθεσε εκτός πλαισίου την αυθεντικά σοσιαλδημοκρατική ατζέντα του Κόρμπυν σε καιρούς σοσιαλφιλελευθεροποίησης της ριζοσπαστικής Αριστεράς, με κίνδυνο τη μη εκλογή του στις επερχόμενες εκλογές. Ο δεξιός λαϊκισμός της επένδυσης στην ενότητα του έθνους ήταν ιστορικά ανέκαθεν κατά κανόνα πιο ισχυρός από τον αριστερό πραγματισμό της αναδιανομής εξουσίας υπέρ των καταπιεζόμενων. Σε καιρούς νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας η υπέρβαση αυτού του περιορισμού γίνεται δυσχερέστερη από ποτέ.

Ωστόσο, η ιστορική ανάλυση της κοινωνικής αντιεξουσίας δείχνει ότι τα μαζικά κοινωνικά κινήματα έχουν να επιδείξουν συγκεκριμένες υπερβάσεις του διπόλου έθνος-κράτος/διεθνές πλαίσιο νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας μέσα από το alter-mondialist κίνημα. Ταυτόχρονα, οι φυγόκεντρες τάσεις, που δημιουργούν οι σύγχρονοι πολιτικοί θεσμοί, έχουν προσφάτως αναδείξει ξανά την πόλη ως ημιαυτόνομη πολιτική οντότητα, με ριζοσπαστικά αριστερά κινήματα να στέλνουν αριστερές γραφειοκρατίες σε μία σειρά δήμους και να επιτρέπουν έτσι την εκδίπλωση προοδευτικής ατζέντας.

Αντίστοιχα, οι σύγχρονες κινητοποιήσεις σε όλο τον κόσμο φέρνουν ξανά στο προσκήνιο **τα κοινά** και την ανάταση νέου τύπου κοινοτήτων σε όλο τον κόσμο, που διακρίνονται από την παραδοσιακή κοινότητα στη βάση της ανοιχτότητας, του μοιράσματος, του συνεργατισμού και της κατανεμημένης εξουσίας. Με αυτά τα εφόδια στη φαρέτρα τους τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα μπορούν να επιφέρουν τις ποθητές υπερβάσεις στο δίπολο έθνος-κράτος/διεθνές πλαίσιο κυριαρχίας, κυριαρχώντας με προοδευτικό πρόσημο στις σύγχρονες φυγόκεντρες τάσεις προς τον κοινοτισμό και οργανώνοντας τη βάση της κοινωνίας σε ριζικά δημοκρατική κατεύθυνση.

Στο επίπεδο της κεντρικής πολιτικής εξουσίας είναι επίσης εφικτή αλλά και επειγόντως αναγκαία, τουλάχιστον στη Δύση, η συγκρουσιακή συσχέτιση κινημάτων/γραφειοκρατιών εκπροσώπησης στην κατεύθυνση οικοδόμησης δυαδικής εξουσίας, με τα κινήματα να (πρέπει να) βρίσκονται στον θετικό/πρωτεύοντα πόλο της

διαλεκτικής αυτής συσχέτισης. Στα συγκεκριμένα διλήμματα εντός/εκτός ΕΕ, οι απαντήσεις για το ποιες στρατηγικές πρέπει να υιοθετηθούν μπορούν και πρέπει πια να γίνουν πολύ συγκεκριμένες, χαράσσοντας πειστικούς οδικούς χάρτες για την υπέρβαση όχι μόνον της νεοφιλελεύθερης ΕΕ αλλά και του έθνους-κράτους μέσα από ριζοσπαστικές ατζέντες αλλαγής του dna της δομικής εξουσίας του κεφαλαίου σε διακρατικό επίπεδο, δημιουργία δικτύων κινημάτων, κοινοτήτων, συνεταιρισμών και πόλεων από τα κάτω, αποσχίσεις ομάδων κρατών από ήδη υφιστάμενους διακρατικούς σχηματισμούς ή οικοδόμηση νέων στην κατεύθυνση της αμέριστης αλληλεγγύης και συνεργασίας.

Raoul Vaneigem: The State is Nothing – Let’s Be Everything

Raoul Vaneigem

An essay written by Raoul Vaneigem for the Greek antiauthoritarian movement during his participation in Thessaloniki’s Direct Democracy Fest in 2010.

It’s not by chance that Greece, where the idea of democracy was born, has become the first to blaze a trail in the battle that must be waged against the democratic corruption that everywhere is heightening the pressure applied by the multinationals and financial mafias. In Greece, we have seen the demonstration of a resistance that contrasts sharply with the lethargy of the European proletariat, which for decades now has lain dormant, anesthetized in the grip of consumerism and by impostures of emancipation.

Allow me to recall a few banalities. Consumerism has generalized a supermarket democracy where citizens have the

greatest possible freedom of choice on the express condition that they pay the price for it on their way out.

The old political ideologies have lost their substance and have become little more than the advertising brochures that the elected officials use to increase their audience and their power. Politics, whether it calls itself left or right, is no longer any more than a pandering patronage relationship where the elected officials look out for their own interests instead of those of the citizens they're supposed to represent.

And once again Greece has found itself in a good position to restore the original meaning to the word "politics": the art of governing the city.

The second banality is that the world's States have lost the privilege they arrogated to themselves of managing the public good. Of course, the traditional state has always taken tribute from citizens by force with taxes and duties; but in compensation, then, they ensured the proper operation of public services, teaching, healthcare, mail, transportation, unemployment benefits, and pensions… Now the world's States are no more than the servants of the bankers and the multinational corporations. Now the latter have had to face that the bubble formed by the insane amounts of money invested in financial speculation instead of in the development of priority industries and socially useful sectors is doomed to pop, with a financial crash. We have fallen prey to the managers of this bankruptcy, who are greedily scraping out the last short-term profits by super-exploiting the citizens, who are invited to fill the bottomless gap of a deficit created by bank embezzlement, at the price of an ever more precarious life.

Not only is the State no longer able to fulfill its obligations under the social contract, it is eating away at the budgets for public services, scrapping everything that guaranteed even its own survival, rather than simply letting

everyone live a real life. And they're doing it in the name of that gigantic swindle baptized as "the public debt."

The State has only one function left: police repression.

Its only safeguard is the spread of fear and despair. And it ensures that spread rather effectively by lending weight to an apocalyptic way of seeing the world. It spreads the rumor that tomorrow will be worse than today. According to the state, good behavior means consumerism – hurry and spend, before you go bankrupt; try to profit off everything that can be made profitable; even if it means sacrificing your very existence and the whole planet itself to keep the generalized rip-off going.

Nihilism is the true philosophy of business. When money is all that matters, all values disappear except commodity value. We have watched as consumerism has undermined all the supposedly eternal "truths" of the past: paternal authority, patriarchal power, religions, ideologies, the prestige of the army and police, respect for bosses, the sanctity of sacrifice, the virtue of hard work, scorn for women, children, and nature… But at the same time it has killed consciousness, which today we must lead back from the dead, using as our guide the truly human values that have so many times been at the heart of riots, revolts and revolutions.

We know that a new alliance is now being formed with what nature offers us free of charge, an alliance that will put an end to the covetous exploitation of the earth and of human beings. It will be up to us to rescue from the aggressive grip of capitalism seeking new profits, these free energies that it's trying to make us pay such high prices for. In this sense, our era, which is currently being disrupted not by an economic crisis but by a crisis of the economy of exploitation, is also the right moment for people to become truly human beings. And becoming human means refusing to be a slave to work and power, and affirming our right to create our

own destiny and situations that favor the wellbeing of all.

The course of events currently unfolding may risk accentuating the urgency with which several questions are now being posed. I will refrain from supplying any answers, since to do so outside of the practical conditions and communities where those questions will be raised would be all too abstract – and abstraction, as a kind of thinking cut off from real life, always only gives rise to the old monsters of power. I am content to merely cast some light on those questions.

1. What are we willing to do to compensate for the failure of a State that not only no longer serves the citizens, but sucks their blood to feed the octopus of international banking?

We are up against forces of inertia. Family, social, political, economic, religious, and ideological traditions have from one generation to the next constantly perpetuated the voluntary servitude that La Boétie denounced long ago. On the other hand, we can try to make the most of the shock caused by the collapse of the system and the disintegration of the State, and make good use of the temptation to look beyond the small-minded limitations of the commodity. A reversal of perspective is to be expected. Beyond the eventual pillage of supermarkets that the accelerated pauperization now underway will probably give rise to, lots of consumers threatened by exclusion won’t fail to notice that survival is not life, that it’s not worth it to trade off an existence where the discovery of the energies and goods lavished upon us by nature harmonizes with the attractions of desire for an accumulation of adulterated, useless products. That life is here, now, and that it only asks to be built and propagated, in the hands of the vast majority of people.

Let us cease feeling sorry for ourselves about the failed attempts at emancipation which punctuate our history, not so as to instead celebrate our occasional successes – since after

all, the very notion of “success and defeat” has a bad stench of commodity limitations, tactics and strategy, and predatory competition about it – but rather so as to give thrust to experiences which, emerging in joy and audacity, are waiting for us to pursue them by implementing a project of self-organization, and assemblies operating in direct democracy.

The Zapatista collectives in Chiapas are perhaps the only groups today that are truly applying direct democracy.

Communizing the land gets rid of the conflicts associated with its private appropriation right away. Everyone has the right to participate in the assemblies, to speak up, and to tell what their choice is, even children. There are no majority-elected representatives in the proper sense. Individuals showing an interest in certain areas (teaching, healthcare, mechanical work, coffee, organizing festivals, organic agriculture styles, external relations, etc.) are simply offered the opportunity to become officials for the collective for a limited period of time. They then enter a “good governance council” and regularly report on their task, for the duration of their mandate. The women, who at first were skeptical, because of the patriarchal customs of the Mayan people, now have a paramount role in the “good governance councils.” The Zapatistas have a slogan that defines their intent to establish a more human society, which emphasizes the need for constant vigilance: **“we are not an example, but an experiment”.**

2. Money is not only becoming more and more devalued, it is on its way toward disappearing. During the Spanish revolution, the communities of Andalusia, Aragon, and Catalonia established a distribution system that made no use of any currency (though some others did continue to use the peseta, and others invented new currencies of their own, all of them worked quite well together). Today, it is up to us to study ways of replacing relationships of exploitation, where the commercial

> trade in things determines the commercial trading of people, with human relationships based on gift rather than exchange.

We have become slaves to economic operations, the establishment of which signed the birth certificate of commodity civilization, altering individual and social behaviors, and setting up a permanent merging of comfort and denaturing, progress and regression, human aspirations and barbarism.

Certainly, the concrete and virtual mode of finance today still constitutes a coherent system – an absurd coherence, of course, but one which is able to go on governing people's behaviors. On the other hand, think what might happen because of this when the financial crash strips money of its value and utility!

Those who refuse to allow it to tyrannize their everyday lives will doubtless welcome its disappearance as a kind of liberation. The fetishism of money, however, is so deeply anchored in our morals that many people, still subjugated under its thousand year old yoke, will come up against an erratic emotional confusion, where the law of the social jungle reigns, where blind violence in search of scapegoats and the struggle of all against all rage on.

We mustn't neglect the tentacles of the octopus, cornered in its last entrenchments, because the collapse of money doesn't imply the end of predation, power and the appropriation of things and beings. When chaos, so profitable to the state and mafia organizations, is exacerbated, it propagates a virus of self-destruction, with which resurgent nationalisms, genocidal eruptions, religious confrontations, and resurgences of the fascist, bolshevik or fundamentalist plague can poison minds if the sensitive intelligence of living beings doesn't put the question of happiness and the joy of life back at the focus of our concerns.

There has always existed a kind of fascination with abjectness that after some preliminary hesitation begins to cut its secret path and expects that by winning over all the layers of the population it will guarantee impunity and legitimacy for a banalized barbarism (the rise of Nazism in Germany showed quite well how an abstract humanism can eventually transform into an explosion of total savagery).

On the other hand, the inhumanity of the past doesn't have to obscure the memory of what was most radical about the great movements of emancipation: the desire to liberate alienated man and give rise in him to the true humanity that reemerges in every generation.

The society to come has no choice but to recover and develop history's projects of self-organization, which, from the Paris Commune to the anarchist collectives of revolutionary Spain, rooted their quest for harmony in the autonomy of individuals, with the happiness of all standing in solidarity with the happiness of each.

3. The bankruptcy of the State will force local communities to organize for the public good in a manner better adapted to the vital interests of individuals. It would be an illusion to think that it will be possible without conflict to liberate territories from the grip of the commodity and set up zones where human rights will eradicate the rights of commerce and profit. How can we protect the enclaves of free sharing we will attempt to establish within a sectioned off, policed world, controlled by a universal system of predation and greed?

From this perspective, a question that was raised by a Persian friend of mine seems particularly significant. In light of the repressive violence of the Islamist dictatorship in Iran, he brought up the problems encountered by an opposition that simultaneously came to be aware of its strength in numbers and its tragic powerlessness in the face of the brutal attacks

carried out by the army, the police, and the "revolutionary guards," those gangs of paramilitary thugs whose religious power legitimates their violent acts. The thoughts that follow were written on his request.

NEITHER WARRIORS NOR MARTYRS

"If you can run a marathon, you can surely walk a block" [qui peut le plus peut le moins] is a pertinent principle for the kind of thinking that demands that action be taken, whether violent or non-violent, to resist repression by a State, party, class, mafia organization, religion, or ideology wherever it impedes the freedom of existence and expression of individuals. By examining the problem where that repression is at its most ferocious, at its most pitiless, we can draw the consequences for countries whose democratic formalism limits the excesses of their barbarism. Oppressive conditions obviously differ greatly among countries, such as Iran, Saudi Arabia, Algeria, France, Italy, Russia, China, the USA, or Colombia…

To look at this issue while keeping in mind the examples of Iran, North Korea or Burma seems to me conducive to responses that would be appropriate for other countries less accustomed to the use of savagery.

Up to today, we have been faced with two alternatives: either those who made a decision to put an end to repressive violence ended up on the enemy turf and set themselves up in its place, by using against their enemies a violence that is of the same nature but in the opposite direction – or the opposition to tyranny has taken recourse to passive resistance, based on the pacifism preached by Gandhi with such unquestionable success.

Nevertheless, though Gandhism did triumph over English occupation, it was dealing with an adversary which, pitiless as it may have been, was caught off guard and saw its ability to react paralyzed by its own philanthropic formalism,

residual ethics and its deontology of war, all of which tended to condemn the massacre of a hostile but unarmed population.

In spite of its hypocrisy, a kind of military fair-play felt the pinch of the tactical decision that had been made to nip the rebel movement in the bud with no delay. It is well known that lord Mountbatten's diplomatic wisdom did not entirely fail to lend support to the victory of popular demands. But when Gandhism was used to attack power structures with less ethical concerns, such as the apartheid regime in South Africa, it proved inoperative. The Burmese junta, likewise, didn't hesitate to machine-gun down peacefully demonstrating opposition crowds. Iran follows a similar logic of repression.

What response is proposed by guerrilla war? Every time it has won, it's been for the worse. An armed triumph always leads to a bitter human defeat.

The fundamental error of armed struggle is to give priority to military objectives rather than to the creation of a better life for all. To advance into the enemy's terrain to destroy it is to betray the will to live for the will to power. The communards got hold of some cannons, but they neglected the money in the Bank of France and the use that they could have made of it, so they ended up trumped by the troops from Versailles. It's well known how militarized bolshevism crushed the first soviets, the Kronstadt sailors, the makhnovists, and, later, the Spanish anarchist collectives, all in the name of revolution. Relatively speaking, it was the same so-called communist party and the Stalinist spirit that ended up hollowing out the substance from the May 1968 movement (and this isn't about guerrilla fighting, but about the depressing persistence of the idea of power, which ended up perverting the insurrectional upsurge).

Does anyone still need to be reminded that wherever guerrilla war has triumphed – whether in Mao's China, Vietnam, Cambodia, or in Cuba – armed ideology has ended up constituting the

ideological armies that have crushed freedom while claiming to be fighting for it? The repugnant slogan “power grows from the barrel of a gun” targets first of all those who resist all forms of authority. It has had fewer victims among counter-revolutionaries than among actual revolutionaries, enemies of tyranny.

Neither do we want, on the other hand, any more of what happened in Frankenhausen, where in 1535 the German peasants in revolt abstained from any resistance and let themselves be massacred by the princes’ army, counting on God’s help; they had forgotten the words of Bussy-Rabutin, who said that “God always marches on the side of the biggest batallions.” And for a more recent example: On December 22, 1997, forty-five people, mostly women and children, were massacred in Acteal, a small town in Mexico, by Indian paramilitaries, in a church where they were praying. They were part of the Abejas (Bees) movement, a group of pacifist Christians who, while closely associated with the Zapatistas, demanded absolute nonviolence. The reason behind this cruelty was that the Abejas had set up in land coveted by other Indians, members of that party of corruption called the Institutional Revolutionary Party (PRI).

Aside from the disgust that such atrocities cause, can we really protest against the torturers without also incriminating the Christian inclination towards martyrdom and renunciation, which gives the cowardly such a thrill and gives the weakest such arrogant cruelty? The worst coward knows that there’s no risk at all when his victims refuse to defend themselves, and even stretch their necks out toward the knife.

We will need to be more attentive to those aspects of our behavior that serve as an invitation and incite them to attack, because – even without being aware of it – we have all too often opened the door for the enemy.

How do our adversaries achieve their goals? Most often by instilling in us the absurd belief that they are all-powerful.

They stimulate the fear reflex that builds up belief in the invincibility of the old world, while in fact it is crumbling everywhere. The disastrous effects of such dogma give rise not only to resignation and fatalism among the masses, but also cause the desperate courage that drives people to mount attacks with the feeling that they're going to their death in a battle as glorious as it is vain.

But what can those attacks do against the whole repressive arsenal, whose sophistication seems to suggest its ability to mount lightning-fast and unstoppable counterattacks? Omnipresent technological surveillance couldn't prevent the destruction of those towers in New York by rough and ready homemade means. Likewise, long ago, the "invincible" Maginot Line was made to look ridiculous by a German offensive that quite simply ignored it.

If the surveillance networks have such yawning gaps in the struggle against permanently threatening destructive forces, how will they be effective against actions that do not aim to annihilate them but instead intend only to create a radically different society that would render obsolete and pathetic the gussied-up specter of Kalashnikovs and nuclear missiles?

The question remains: what do we do if we want to refuse to be defenseless against the guns of oppression and at the same time refuse to use against the dominant powers the same weapons it uses against us?

The discussion is open. I have no peremptory response to propose. I only wish to clarify the debate by making a few remarks.

The best safeguard is to not enter into the terrain where the enemy expects and awaits us. It knows all the most miniscule nooks and crannies of the territory delimited by the commodity and by the behavioral habits that it imposes (predation, competition, authoritarianism, fear, guilt, money-fetishism,

greed, pandering). On the other hand, however, it knows nothing about life and its innumerable creative resources.

A preliminary precaution, then, would be to eradicate from our groups and assemblies all forms and traces of power and authoritarian organization. The practice of individual autonomy is a prerequisite for cooperative self-organization. This is what the VOCAL movement in Oaxaca is working on setting up, with its rank and file assemblies at the base transmitting its decisions to its delegates, rejecting all intrusion by parties, unions, political factions, and pandering demagogues.

True coherence can only emerge based on a project of individual and social life. The future will belong to local communities capable of thinking globally, i.e., to those that rely on their radical approach and their broad distribution to lay the foundations for an International Union of the Human Race. This is the only way to avoid the traps of communitarianism, that product of State Jacobinism.

The neighborhood committees idea that took hold in Oaxaca, deserves an examination as a possible path. Mexico is not Iran; far from it, but it lacks the conditions we have in Europe. In Oaxaca, the paramilitaries kill people with the blessing of a despotic governor. He needs spokespeople, in whom he can find the germs of corruption inherent in power, whatever they may be. He needs parties, unions, factions. He finds them easily. And with them he feels like he’s on familiar terrain again, and can crush them or negotiate with them, as the case may be.

On the other hand, neighborhood committees, in grasping things and beings by the roots, have no agenda other than to defend the interests of the local population; thus what is undertaken in the interest of a few is also beneficial to the many (such is, again, the principle that the local is inseparable from the global). The neighborhood committees are not an armed

threat; so they're not a danger that power can identify. They constitute a poorly identified terrain, dealing with things like food, water and energy supplies. A kind of solidarity develops from that which, operating around apparently anodyne themes, makes mentalities change and opens them up to consciousness and inventiveness. And so the practice of equality between men and women, of the right to happiness, of improving everyday life and the environment, start to lose their abstract character and modify behavior. Treating the questions raised by everyday life as the first priority gradually renders obsolete the problems traditionally harped on by ideologues, religions, and the old politics – the politics of the old world. And so we come back to the traditional meaning of the word "politics": the art of managing the city, improving the social and psychological space where a population aspires to live according to its desires.

We have everything to gain by attacking the system and not the men that have become simultaneously its managers and its slaves. Giving in to the emotional plague, to revenge, to pressure-releasing explosions, means participating in the blind violence and chaos that the State and its repressive bodies need to go on existing. I don't underestimate the furious relief that a mob gets out of burning down a bank or pillaging a supermarket. But we know that transgression is actually just a kind of homage to interdiction; it supplies safety valves for oppression – it does not really destroy it, it just restores it. Oppression needs blind revolts.

On the other hand, I can't see any more effective ways of promoting the destruction of the commodity system than propagating the notion and practice of freeness (this is timidly sketched out here and there already with the sabotage of parking meters, to the great displeasure of the corporations trying to rob us of our space and our time).

Are we so unimaginative, so uncreative, that we can't

eradicate the constraints on us by the state and private lobbying racket? What recourse would they really have against a great collective movement that could simply declare free public transit, refuse to pay taxes and fines to the Robber Baron State, and could instead invest them for the benefit of all by providing regional areas with renewable energy equipment, and restoring the quality of healthcare, teaching, food, and environmental stewardship? Wouldn't a self-organized society need to be based on a restoration of a true politics of proximity? Instead of all these train, bus, and metro worker strikes, which block citizens from circulating, why not run them for free? That would kill four birds with one stone: it would damage the transport companies' profitability, reduce the profits of the oil lobbies, break the bureaucratic control over the unions, and above all it would bring about massive support and solidarity from users.

We are submerged in false problems that hide the real ones. Political views – which can always be manipulated – in fact themselves manipulate what should be the basis for individual activity: the random whim of everyday desires, what experiences they urge us into, and their means of smashing whatever shackles them. What good are all the political speeches that avoid discussing the crisis that we must get out of by not turning away from it, compared to the despair of having to go to work all the time, having to become bored of consuming products, to give up our passions, to simply possess more and more, losing all the joys of simple Being to the benefit of Having, which is slated to collapse anyway?

Together with its variants of imposed emancipation (liberalism, socialism, communism), the consumerism and clientelism of the so-called democratic regimes have shrink-wrapped the class consciousness that once won social gains from capitalism. We've been dragged through blood and mud by abstract ideas. The people's Cause has fallen atop them and broken their back.

Returning to the base, the rank and file – that's the only radical approach. It eliminates the false issue mongering that feeds emotional chaos to the detriment of consciousness-raising. In this regard, the "Islamic veil debate" shows the workings of the spectacular function that recuperates and falsifies our right to an authentic life. The polemic, where justifications and curses, puritanism and laxity, oppression and freedom, interdiction and transgression are bandied back and forth, conceals a lived reality: the conditions imposed on women. The spectacle gives us a whole slew of bread and circuses with endless debates about a little trinket: symbol of voluntary servitude; deliberate provocation; folkloric manifestation; community membership; religious choice; reaction against the scorn of women shown in advertising; the erotic innuendo of hidden charms; alliance between flirting and propriety; expression of a certain sacredness; a convenient way of preventing sexual harassment by males authorized by the patriarchal tradition to get their rocks off with the drooling stares of frustration.

But the real battle is not there – it is at the base, in the joint emancipation of men and women together; it is in the refusal of apartheid, of exclusion, of misogynistic and homophobic behavior. Enough false debates, enough ideologies! In my book "Nothing is sacred, everything can be said," I defended the principle: tolerance for all ideas, intolerance for all barbaric acts. Our only criteria must be human progress, generous behavior, the enrichment of everyday existence.

The right to Life guarantees our legitimacy.

Power plays on people's emotions. The irrational fear it spreads everywhere is a source of blind violence that it excels in profiting from. The advantage that local communities who want to decide their own fate have is that by giving priority to the construction of an authentically human life, their practice implies the transcendence of raw emotion and

awakens poetic consciousness.

In the same way as boycotts of adulterated products from the petrochemical and agricultural mafias become inoperative without access to quality food, the will to do away with consumerism, where Having supplants Being, will not follow ethical injunction so much as it will the attraction of a free life.

Taking up the enemy's arms means foreseeable defeat; but the opposite approach just as surely leads to another kind of obvious fact: the more the feeling that life and human solidarity are the only possible leavening for an existence worthy of the name, the more malaise and uncertainty will undermine the determination and fanaticism that drive the mercenaries of the party of corruption and death.

There are many people who have talked about the uncertainty gnawing at a growing number of authorized killers, whether it's the Iranian "revolutionary guard," the thugs recruited by Hamas, the Israeli soldiers whose barbarism has been denounced in the Gaza Strip, the assassins in north and South Sudan, Somali looters, etc. This observation is not a tactical argument, and doesn't fall within any kind of military perspective from which to insinuate, a bit facilely, perhaps, that the enemy is digging its own grave. It's just about a probability: that we're seeing an approaching financial crash that will destroy all currency, and in the same way there is a devaluation threatening the suicidal determination that the bureaucrats of crime, the mafias of profitable barbarism, are counting on to sign up more troops (i.e., as the old religious or ideological pretexts lose credibility and the fanatics start to doubt that they're backed by some murderous God).

It is in this sense that I throw in my lot with the proliferation of a life reaction capable of fertilizing the territories desertified and sterilized by the economy of exploitation and its Mafioso bureaucracy. Our rich creativity

has it in itself to discover the secret of organizing spaces and times in social and individual life at last liberated from commodity oppression. Only poetry can escape the steely gaze of power. Only the passion for life can drive back death.

TWO FOOTNOTES ABOUT SELF-DEFENSE

1. The Zapatista National Liberation Army (EZLN) is comprised of some thousands of fighters in the Mexican jungle. The women proposed and obtained, in direct democracy assemblies, that it not intervene offensively and instead limit itself to playing a defensive role. However, when paramilitary groups threatened the Zapatista villages, the EZLN kept out of it; instead, the "councils of good government" set up a human ring around the village, formed of hundreds of partisans and sympathizers, who flooded in from everywhere. The journalists and television cameramen covered the event, making use of the spectacle to get the whole world informed about what was happening. That was enough to repel the aggressors.
2. In a story from India, the villagers went to complain to a wise man about the cruelty of a giant snake that was biting and killing them. The whistling sound it made as it approached was enough to spread terror throughout the village. The wise man went and found the snake and managed to convince it to leave the villagers in peace. But then, the villagers immediately set about mocking the snake, who had become peaceful, making fun of his weakness, and gaily provoking him; weary of their scorn, the snake slithered over to see the wise man and confessed his confusion: how am I supposed to react to this? The wise man thought about it, and said "I told you not to bite them, but no one said you couldn't whistle at them anymore."

ADDRESS TO GREEK REVOLUTIONARIES

Comrades – I have never despaired of seeing the self-organization revolution as a revolution of everyday life. Now less than ever.

I am fully convinced that by taking to the barricades of resistance and self-defense, the living forces of the whole world are awakening from a long sleep. Their irresistible, peaceful offensive will knock down any obstacle set up against the immense desire to live that nourishes the innumerable beings born and reborn every day. The creative violence of a new world's growing pains will supplant the destructive violence of the suicidal old world.

Until today, we have been little more than hybrid beings, half-human, half-wild beasts. Our societies have been vast warehouses, where people, reduced to commodity status and considered equally precious and vile, are treated as universally interchangeable and beaten into submission. We are now inaugurating the new era, where Mankind will face up to its destiny as a creator and a thinker, becoming something, it has never been before: fully human beings.

I am not asking for anything impossible. I'm not asking for anything, in fact. I have no need for hope or despair. I only wish to see the concrete realization, in your hands and in the hands of the people of the whole world, of an International Union of the Human Race, which will bury in the past today's moribund commodity civilization and the Party of Death frantically trying to keep it up on its last legs.

Δεν έχουμε μέτρο σύγκρισης

για το μέγεθος της καταστροφής στον Αμαζόνιο

Γη και Ελευθερία – Tierra y Libertad

Δεν έχουμε μέτρο σύγκρισης για να αντιληφθούμε το μέγεθος της καταστροφής που συντελείται τις τελευταίες εβδομάδες στον Αμαζόνιο. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι μέχρι και το Σάο Πάολο, που βρίσκεται 3.000 χιλιόμετρα μακριά από τις πυρκαγιές, έχει καλυφθεί από σύννεφα στάχτης.

Κάνουμε μεγάλο λάθος εάν νομίζουμε ότι δε μας αφορά το τι συμβαίνει σε ένα τροπικό δάσος, που παρέχει το 20% του παγκόσμιου οξυγόνου και το 20% των αποθεμάτων γλυκού νερού. Η μετατροπή της Αμαζονίας σε σαβάνα, συνεπάγεται ότι χάνει τον ρόλο της ως προς τη συγκράτηση του διοξειδίου του άνθρακα, γεγονός που θα έχει συνέπειες σε ολόκληρο τον πλανήτη. Κάνουμε λάθος, επίσης, εάν νομίζουμε ότι δε μας αφορά το ότι περίπου **500 αυτόχθονες λαοί** δολοφονούνται ή οδηγούνται με μαθηματική ακρίβεια στον αφανισμό, καθώς καταστρέφεται ο βιότοπός τους. Αυτοί ήταν που πάντα διαφύλατταν τα οικοσυστήματα και τα φυσικά αγαθά, κάποτε από τους κονκισταδόρες και σήμερα από τους νεοκονκισταδόρες των πολυεθνικών.

Πολλοί απευθύνουν έκκληση αυτές τις μέρες στις κυβερνήσεις άλλων χωρών, ή στην Ε.Ε, επικαλούμενοι το ότι παραβιάζονται διεθνείς συνθήκες και πρωτόκολλα από την κυβέρνηση της Βραζιλίας. Δεν έχουμε καμία αυταπάτη σχετικά με τις διεθνείς συνθήκες που υπογράφουν τα κράτη μεταξύ τους για την προστασία των δασών, του νερού, της άγριας πανίδας κ.λπ.

Κείμενα γεμάτα ωραία διατυπωμένες νόρμες, αλλά μη δεσμευτικές, που γίνονται εύκολα αντικείμενο χειραγώγησης.

Παρατηρούμε ταυτόχρονα, ευρωπαϊκές κυβερνήσεις όπως εκείνη της Γαλλίας, να επιδεικνύουν προσποιητό ενδιαφέρον για την τύχη της Αμαζονίας και να απειλούν με διακοπή εμπορικών συμφωνιών.

Ακόμα και “εναλλακτικά” μέσα πληροφόρησης σπεύδουν να συγχαρούν τον Μακρόν για τη στάση του. Αν πράγματι θέλει να κάνει κάτι ουσιαστικό ο κύριος Μακρόν, ας αποσύρει από την Κεντρική και τη Νότια Αμερική τις γαλλικές εταιρείες που χρόνια λυμαίνονται τη γη και τον φυσικό πλούτο, ρυπαίνοντας ποτάμια και αφήνοντας χωρίς νερό εκατοντάδες κοινότητες αγροτών και ιθαγενών.

Πράγματι, είναι εντυπωσιακή η λεηλασία επί κυβέρνησης Μπολσονάρο. Καταγράφονται 1.345 τετραγωνικά χιλιόμετρα αποδάσωσης στο πρώτο εξάμηνο του 2019, καθώς δόθηκε το πράσινο φως για την παράνομη υλοτομία, την εντατική κτηνοτροφία και την εισβολή των πολυεθνικών στα εδάφη της Αμαζονίας. Αποδυναμώθηκαν παράλληλα οι αρχές περιβαλλοντικού ελέγχου, καθώς εντάχθηκαν στο Υπουργείο Γεωργίας, το οποίο βρίσκεται στα χέρια μεγαλογαιοκτημόνων και εκπροσώπων του αγροτοβιομηχανικού λόμπι, που φιλοδοξεί να πλουτίσει αντιμετωπίζοντας τη ζούγκλα σαν τράπεζα πόρων.

Γι’ αυτό και η καταστροφή του Αμαζονίου, δεν είναι κάποιο “ατύχημα”, αλλά μία προσχεδιασμένη λεηλασία.

Παρεμπιπτόντως, ας μην ξεχνάμε ότι τον τύπο αυτόν τον ψήφισαν 50 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι και Βραζιλιάνες. Και έρχονται στιγμές σαν αυτή εδώ, που σκέφτεται κανείς ότι οι εκλογές είναι όχι απλώς άχρηστες αλλά και επικίνδυνες. Επειδή δίνουν πολιτική ψευτονομιμοποίηση σε ανεύθυνους και ανισόρροπους τύπους, να διαπράξουν ακόμα και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Ο Μπολσονάρο, ωστόσο, δεν είναι παρά μία μαριονέτα, ο φασισμός υπήρξε άλλωστε πάντα εργαλείο του καπιταλισμού. Οι ρίζες του προβλήματος είναι δομικές και οδηγούν κατευθείαν στο ίδιο το οικονομικό σύστημα, γι’αυτό και, όσο κοινότοπο κι αν ακούγεται, η αντιστροφή αυτής της σαπίλας δεν περνάει μέσα από καμία ξένη κυβέρνηση, από καμία Ε.Ε. και από κανέναν διεθνή οργανισμό περιβαλλοντικής προστασίας, παρά μόνο μέσα από τις συλλογικές αντιστάσεις και τους αγώνες των τοπικών κοινωνιών.

Η αντι-πολιτική των likes

Του Αλέξανδρου Σχισμένου

Θα ήθελα να σχολιάσω δύο περιστατικά της καθημερινής ζωής, δύο περιστατικά τα οποία είναι ενδεικτικά ενός ρεύματος μετασχηματισμού της πολιτικής συμμετοχής, ανάλογο προς τη διεύρυνση και την ταχύτητα της σύγχρονης τηλεπικοινωνίας. Μιας διαδικτυακής τηλεπικοινωνίας που διευρύνεται ενώ ταυτοχρόνως περιορίζεται στα social media και πιο συγκεκριμένα στο κυρίαρχο ψηφιακό social medium, το facebook -το twitter έχει διαφορετικά επικοινωνιακά χαρακτηριστικά. Το f/b συνιστά ένα μονοπώλιο πληροφορίας και επικοινωνίας, έναν μοναδικό μηχανισμό υπό τον έλεγχο μιας εταιρείας, της οποίας οι σκοποί έχουν απογυμνωθεί μετά τις αποκαλύψεις των Cambridge Analytica και της οποίας το μερίδιο που καταλαμβάνει στον τομέα της θα ήταν αδιανόητο σε οποιοδήποτε άλλο πεδίο της αγοράς.

Η ισχύς του facebook εδράζεται στο γεγονός ότι δεν παράγει κανένα περιεχόμενο, αλλά εκμεταλλεύεται πλήρως το περιεχόμενο που παρέχουν δωρεάν οι χρήστες του· τόσο πλήρως ώστε το προϊόν που εμπορεύεται είναι τα προσωπικά στοιχεία των ίδιων των χρηστών του. Ώστε προϊόν γίνονται οι ίδιοι οι χρήστες, οικειοθελώς. Τέτοια δωρεάν και ανανεώσιμη εκμεταλλεύσιμη ύλη θα ήταν αδιανόητη σε οποιονδήποτε άλλον επιχειρηματικό τομέα στην Ιστορία· ακόμη και σε κοινωνίες με δουλοκτητική βάση, οι σκλάβοι εξεγείρονταν διαρκώς και η καταστολή τους είχε τεράστιο ηθικό, κοινωνικό και οικονομικό κόστος· ακόμη και σε περιπτώσεις κτηνώδους καπιταλισμού, οι εργάτες αντιστέκονταν καθημερινά, στο εργοστάσιο και στον δημόσιο χώρο.

Οι χρήστες του facebook δεν αντιστέκονται· αντιθέτως, ταράζονται και τρομάζουν όταν η σελίδα του facebook μπλοκάρει, λόγω ανανέωσης ή συντήρησης των server. Η σχέση τους με την

εταιρεία δεν είναι εξωτερικής συναλλαγής, αλλά εσωτερική, η σχέση τους με το προφίλ σχέση κάθεξης και συνταυτισμού. Γίνονται το προϊόν και οι φορείς μιας διπλής αντικειμενοποίησης -«εξωτερικευμένη» αντικειμενοποίηση (προς τους άλλους) εξαιτίας της δημόσιας εκπροσώπησής τους μέσω ενός ψηφιακού προφίλ (avatar) και «εσωτερικευμένη» αντικειμενοποίηση (προς τον εαυτό) διαμέσου της ψυχικής επένδυσής τους στο προφιλ- δίχως να πουλάνε την εργατική τους δύναμη, αλλά την προσωπική τους ταυτότητα, την οποία καλούνται να αναδημιουργήσουν και να εμπλουτίσουν (να επιμεληθούν την αυτοεικόνα τους) μέσω ταξινομημένων προεπιλογών.

Εν συντομία, το f/b συγκροτεί έναν παγκόσμιο ψηφιακό ψευδοδημόσιο και ψευδοϊδιωτικό χώρο επικοινωνίας, έναν ενδιάμεσο-τόπο, έναν τόπο διεπαφής (interface) και διάδρασης. Ψευδοδημόσιο αφενός διότι ανήκει σε μία ιδιωτική εταιρεία και αφετέρου διότι ο καθένας συμμετέχει από τον ιδιωτικό του χώρο (τη συσκευή του). Ψευδοϊδιωτικό αφενός γιατί όλα τα προσωπικά στοιχεία (συνομιλίες, μηνύματα κτλ.) παρακολουθούνται και συλλέγονται από την εταιρεία για να πωληθούν σε άλλες φίρμες και αφετέρου γιατί ό,τι γράφεται στον «τοίχο» είναι ορατό από έναν αδιευκρίνιστο αριθμό όχι και τόσο γνωστών «φίλων».

Ασφαλώς στο f/b γίνονται, υπό τη φαινομενική ασφάλεια της ιδιωτικότητας, συζητήσεις και τσακωμοί, λαμβάνονται αποφάσεις και συνάπτονται σχέσεις που επηρεάζουν άμεσα και την υπόλοιπη κοινωνική ζωή. Η απουσία της σωματικότητας και της αυτοπρόσωπης παρουσίας δημιουργούν ωστόσο νέες μορφές διυποκειμενικότητας και επικοινωνίας, αδιανόητες στον προ-διαδικτυακό κόσμο. Το τρολάρισμα, η προπαγάνδα, το σπαμάρισμα, η παρακολούθηση, οι απειλές, το bullying, το βίαιο φλερτ, το ξεκατίνιασμα μεταξύ αγνώστων θα ήταν αδιανόητα σε έναν κόσμο όπου υπήρχε μόνο ο κίνδυνος και η έκθεση των σωμάτων. Ακόμη και σε έναν τηλεφωνικό κόσμο, όπου η επικοινωνία θα ήταν διαπροσωπική και όχι ψευδοδημόσια. Ο «τρελός του χωριού», κάποτε επικίνδυνα γραφικός, κάποτε ακίνδυνος, κάποτε σοφός, είχε ως τώρα συναναστροφή με το χωριό ή τη γειτονιά του, με

σχέσεις που απάλυνε ή βάθαινε ο χρόνος και η διαρκής καθημερινότητα που επέβαλλε τη διαδοχή των συναντήσεων και των επεισοδίων και εμπεριείχε όλη την πληρότητα της από κοινού παρουσίας.

Πλέον, οποιοσδήποτε μπορεί να προσβάλλει, να εκτονωθεί, να απελπιστεί, να παρεξηγήσει οποιονδήποτε άγνωστο, πάντα υπό το βλέμμα άλλων αγνώστων. Ο καταπιεσμένος ψυχισμός εκρήγνυται στην οθόνη δίχως ανταπόκριση, αφού η απόσταση που του παρέχει την ασφάλεια της έκρηξης κάνει την έκρηξή του αδιάφορη και αναποτελεσματική. Σαν τον αυνανισμό.

Τι συμβαίνει όμως με τις πολιτικές συλλογικότητες και τα κοινωνικά κινήματα που βρίσκουν στο f/b έναν άμεσο και γρήγορο μηχανισμό συντονισμού, ενημέρωσης και συζήτησης πέρα από τους χωρικούς περιορισμούς; Πώς μετασχηματίζεται η πολιτική επικοινωνία; Οι μετασχηματισμοί είναι πολλαπλοί και πολυεπίπεδοι, μετασχηματισμοί της ταχύτητας αντίδρασης, της δυνατότητας δράσης, της συνολικής επικοινωνιακής δυνατότητας - όμως εδώ θα αναφερθώ σε δύο φαινόμενα.

Τα δύο περιστατικά που προανήγγειλα και ακόμη δεν αφηγήθηκα δεν είναι μεμονωμένα, αλλά ενδεικτικά και ίσως διδακτικά.

Υπάρχουν σελίδες πολιτικών συλλογικοτήτων στο f/b. Ασφαλώς, οι συλλογικότητες υπάρχουν και στον φυσικό κόσμο, με συνελεύσεις και δημόσιες πράξεις. Όμως η επικοινωνία τους δεν περιορίζεται στον φυσικό κόσμο, αλλά αναπτύσσεται πολυσχιδώς και στον διαδικτυακό, και δη στη σφαίρα του f/b. Όταν προκύψει μια σοβαρή πολιτική διαφωνία, με σημαντικές συνέπειες, είτε προκύπτει αρχικά στο f/b είτε προκύπτει στον φυσικό κοινωνικό της χώρο, τη συνέλευση, με βεβαιότητα έπειτα αναπαράγεται, κατακερματίζεται και διαθλάται στο f/b. Εκεί παρατηρείται το εξής: Αρκετοί χρήστες συμμετέχουν στην διαφωνία όχι ρητά, όχι εκφράζοντας γραπτή και σαφή γνώμη -έστω ένα σκέτο ρητό «συμφωνώ» ή «διαφωνώ»- μα κάνοντας like. Εκφράζονται μέσω των διαθέσιμων επιλογών άμεσης αντίδρασης που τους παρέχει η πλατφόρμα, μέσω του like, του love, του sorry, του angry, του

χα-χα, του ουάου. Αυτή είναι και η γκάμα επιλογών.

Τι περιεχόμενο έχει σε αυτή την περίπτωση ένα like;

Έχει τη βαρύτητα μιας ρητής συμφωνίας ή διαφωνίας, αντιστοιχεί σε κάποια πολιτική στάση ή θέση; Ας σημειώσω ότι σε οποιαδήποτε ανάρτηση στο f/b, τα μόνα ξεχωριστά like είναι τα πρώτα δέκα, μόνο αυτά έχουν «επώνυμο», εκτός κι αν ο χρήστης έχει τη διάθεση και τον χρόνο να καταμετρά τους καταλόγους που καταγράφονται· κάνω την τολμηρή (ανεξακρίβωτη) υπόθεση ότι οι περισσότεροι από ένα σημείο και μετά ενδιαφέρονται για τον αριθμό των like και όχι τόσο για τα πρόσωπα, εκτός και αν υπάρχει κάποιο πρόσωπο ειδικού ενδιαφέροντος.

Σε αυτή τη «διαλεκτική» η προσωπικότητα γίνεται ποσότητα. Και η ποσότητα γίνεται αξία με δύο έννοιες -αξία διασποράς της είδησης και αξία επιρροής του χρήστη. Αξία που μεταφράζεται και οικονομικά, αλλά όχι ως αξία χρήσης, μα ανταλλακτική αξία κυκλοφορίας και αναπαραγωγής. Το προϊόν που πουλά το facebook, τα προσωπικά στοιχεία των χρηστών του, ανακυκλώνονται και μετασχηματίζονται σε διαφημίσεις που επιστρέφουν στον χρήστη. Κυρίως οι εκτός f/b πράξεις του χρήστη μετατρέπουν το συμβολικό κεφάλαιο σε πραγματικό χρήμα, είτε αυτές είναι κάποιες αγορές προϊόντων, είτε είναι κάποιες ψήφοι σε εκλογικές διαδικασίες, είτε είναι κάποιες συνδρομές σε υπηρεσίες. Η κυκλοφορία αυτή συγκροτεί μία νέα αγορά επικοινωνίας που εδράζεται στη μορφή του χρήστη, του αγοραστή που είναι συγχρόνως προϊόν. Παρόμοια, αλλά όχι ίδια, ψυχολογικά χαρακτηριστικά έχουν οι φιγούρες του οπαδού και του fan, οποιασδήποτε υποκουλτούρας -μόνο που εκεί υπάρχει η ζωντανή διάδραση με το αντικείμενο λατρείας, την ομάδα, τον καλλιτέχνη, το συγκρότημα και όχι η ψηφιακή της εκπροσώπηση.

Πόση όμως βαρύτητα μπορούν να έχουν τα like σε μια πολιτική διαφωνία; Υποδηλώνουν προτίμηση σαφώς, όμως δεν συμμετέχουν στην απόφαση. Σαν την ψήφο στις κοινοβουλευτικές εκλογές. Το περιεχόμενό τους αντιστοιχεί στο ελάχιστο μιας χειρονομίας δίχως το σώμα, μιας έκφρασης χωρίς το πρόσωπο. Δεν συνιστούν

ολοκληρωμένη απόκριση, πόσο μάλλον πολιτική απάντηση. Συνεπώς υποδηλώνουν μια στάση αποφυγής της ευθύνης και διαφυγής από τον κίνδυνο της έκθεσης, που συνοδεύει κάθε πολιτική άποψη. Μία νοοτροπία αντιδημοκρατική και οριακά αντι-πολιτική.

Δεν αναφέρομαι στις κοινές αντιδράσεις σε διάφορα προσωπικά ποστ, όπου η απλή δήλωση μιας προτίμησης μπορεί να είναι καλύτερη από τον σχολιασμό, αλλά σε συγκεκριμένες περιπτώσεις σημαντικής συλλογικής διαφωνίας. Σε τέτοια διαφωνία όσοι αντιδρούν απλώς με like είναι χειρότεροι από όσους σιωπούν. Αυτοκαταργούν το δικαίωμα του λόγου τους και αυτοαναιρούν την πολιτική τους συμμετοχή.

Τα likes παράγουν μια μορφή αντι-πολιτικής.

Ένα δεύτερο, πιο επικίνδυνο, φαινόμενο με τις πολιτικές ομάδες του f/b -ομάδες προώθησης πολιτικών αιτημάτων, αναλύσεων και κοινωνικών αγώνων- είναι αυτό που θα ονομάσω «ηγέτες του facebook». Και μόνο του f/b.

«Ηγέτες του facebook» είναι οι διαχειριστές ομάδων επικοινωνίας κοινωνικών κινημάτων οι οποίοι αυτοπροβάλλονται, όταν η υπόθεσή τους αποκτήσει σχετική δημοσιότητα, ως εκπρόσωποι και αντιπρόσωποι των κινημάτων. Αυτό παρέχει αρκετές ανταμοιβές, όχι μόνο στο πεδίο της «επιμέλειας εαυτού» και της ικανοποίησης των εγωιστικών αναγκών αυτοπροβολής, αλλά και στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο. Αυτή η νοοτροπία, παρότι γραφική, μπορεί να αποκτήσει επικίνδυνες συνέπειες, ιδίως όταν η κατεστημένη εξουσία επιλέγει να συνδιαλλαγεί με αυτά τα πρόσωπα, προκειμένου είτε να χειραγωγήσει υπογείως κινήματα που δημοσίως αρνούνται κάθε συνδιαλλαγή είτε να πλήξει την αξιοπιστία τους.

Παρόμοιες περιπτώσεις εμφανίζονται κυρίως σε κινήματα χωρίς διακριτή και τυπικά ιεραρχική ηγεσία, κινήματα δίχως αντιπροσώπους, δηλαδή κινήματα που τείνουν προς οριζόντιες, εξισωτικές, αμεσοδημοκρατικές πολιτικές μορφές. Γι’ αυτόν τον λόγο η νοοτροπία του διαδικτυακού ηγέτη διαβρώνει και πλήττει

κυρίως τις πιο σημαντικές μορφές κοινωνικού αγώνα, τις μορφές της ριζικής δημοκρατίας. Το πιο γνωστό κίνημα που αντιμετώπισε τον πρωτόγνωρο αυτόν κίνδυνο ήταν τα Κίτρινα Γιλέκα στη Γαλλία, κίνημα που συναρθρώθηκε μέσω διαδικτυακών καλεσμάτων, πραγματώθηκε σε συνελεύσεις κατειλημμένων δημόσιων χώρων και αρνήθηκε τον διάλογο με την κυβέρνηση Μακρόν παρά την τρομακτική καταστολή. Σύμφωνα με προσωπικές αφηγήσεις ανθρώπων που συμμετείχαν στις Συνελεύσεις των Συνελεύσεων, το φαινόμενο των αυτόκλητων διαδικτυακών ηγετών, διαχειριστών σελίδων στο f/b που άρχισαν να αυτοπροβάλλονται στα κεντρικά ΜΜΕ, δημιούργησε έντονο προβληματισμό στο κίνημα και συζητήθηκε έντονα στις συνελεύσεις, οι οποίες απέβαλλαν συγκεκριμένα άτομα.

Παρακολουθώ μία παρόμοια σελίδα για ένα κοινωνικό ζήτημα που προκαλεί κινηματικές αντιδράσεις, όπου κάποιοι διαχειριστές της σελίδας, όταν απέκτησε αξιοπρόσεκτη δημοσιότητα, διέγραψαν τους υπόλοιπους διαχειριστές, ιδιοποιήθηκαν τη σελίδα ατομικά και μπόλιασαν τη διαδικτυακή ενημέρωση με την προσωπική τους αυτοπροβολή. Και αυτό έγινε ζήτημα σε διάφορες συνελεύσεις, χωρίς ωστόσο τα εν λόγω πρόσωπα να πάψουν τη δραστηριότητά τους, η οποία ήταν έτσι κι αλλιώς τηλεματική. Ξανά η αυτοπροβολή και η αναπαραγωγή της συμβαίνει μέσω της αντι-πολιτικής των likes.

Οι πολιτικές συλλογικότητες και τα κοινωνικά κινήματα αποφεύγουν να μιλήσουν δημόσια για τέτοια προβλήματα, καθώς μοιάζουν γραφικά και ασήμαντα, απομονωμένα στη σφαίρα επικοινωνίας ενός μόνο ιστοτόπου. Μα η σφαίρα είναι παγκόσμια, το δίκτυο επικοινωνίας είναι το μεγαλύτερο στην Ιστορία, η διασπορά ειδήσεων και αντιδράσεων είναι σχεδόν στιγμιαία και ανεξέλεγκτη. Μία διάψευση δεν ακυρώνει ούτε εμποδίζει τη διασπορά και αναπαραγωγή του διαψευδομένου. Μία ανάρτηση δεν διαγράφεται οριστικά, καταγράφεται. Μία προτίμηση δεν αλλάζει απλώς, καταμετράται.

Η άτυπη ψηφοφορία είναι διαρκής, η αντιπροσώπευση συγκαλυμμένη, νικητής είναι σίγουρα η εταιρεία.

Ασφαλώς οι συνέπειες της επικοινωνίας ξεφεύγουν από τον έλεγχο της εταιρείας. Ασφαλώς οι δυνατότητες των δικτύων επικοινωνίας προσφέρονται για κάθε σκοπό, της εξέγερσης και της αντίδρασης, της ελευθερίας της γνώσης και της προπαγάνδας. Όμως ο μετασχηματισμός είναι κι αυτός υπαρκτός. Ο κάθε χρήστης μετατρέπεται σε προϊόν, σε στοιχείο ανακυκλικής ανταλλάξιμης αξίας, κάθε φορά που κάνει χρήση, όπως ο πρεζάκιας. Ιδίως όταν η πληθώρα των επικοινωνιακών επιλογών περιορίζεται σε ένα αποκλειστικά social medium.

Η πολιτική χρειάζεται τη σωματική, αυτοπρόσωπη συμμετοχή. Το κοινό παρόν που εκχέεται σε κοινό μέλλον δημιουργείται με τη συμπαρουσία των ανθρώπων στον ελεύθερο δημόσιο χώρο. Η πολιτική απόφαση απαιτεί την πολιτική πράξη, που μπορεί να συμβεί μόνο συλλογικά, με τη συνεργασία των παρόντων στο εδώ και τώρα -κάθε φορά.

Οι πολιτικές συλλογικότητες και τα κοινωνικά κινήματα θα πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες που έρχονται, ρητές και υπόρρητες, μαζί με τη διαδικτυακή επικοινωνία μέσω του f/b. Τα άτομα, οι ουσιαστικοί φορείς κάθε συλλογικότητας, καλό θα είναι να ακούσουν τα λόγια που μας είπε, σε συναφή ερώτησή μας, ο Ζακ Ρανσιερ:

«Αυτός ο εκδημοκρατισμός της πρόσβασης στη γνώση είναι πολύ σημαντικός. Ταυτόχρονα όμως, πιστεύω ότι η ιδέα ότι το Διαδίκτυο δημιουργεί ένα είδος συνολικής δημοκρατίας είναι επίσης μια φαντασίωση. […] Το πρόβλημα είναι, και γι’ αυτό θεωρώ πολύ σημαντική τη μορφή του κινήματος, ότι τα περισσότερα από τα εργαλεία, οι περισσότερες μορφές διαμαρτυρίας μπορούν τώρα να χρησιμοποιηθούν από πολύ διαφορετικές και αντίθετες δυνάμεις. […] Έτσι, μπορούμε να δούμε ότι το Διαδίκτυο, οι νέες μορφές επικοινωνίας, βοηθούσαν επίσης αυτά τα {ακροδεξιά} κινήματα και τα έκαναν να υπάρξουν ως μια πολιτική δύναμη. Συνεπώς, φαίνεται ότι οι μορφές ελεύθερης διάχυσης δεν σημαίνουν από μόνες τους την αύξηση της δημοκρατίας. **Η δημοκρατία δεν είναι επικοινωνία**».[i]

Η δημοκρατία δεν είναι επικοινωνία. Όσο ένα δημοκρατικό κίνημα περιορίζεται στη διαδικτυακή επικοινωνία, τόσο απομακρύνεται από τον απτό δημόσιο χώρο και χάνει τη δημοκρατική μορφή του. Παραχωρεί ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό της δημοκρατικής πολιτικής: την αμεσότητά της. Και κάθε πρόσωπο παραχωρεί ένα σημαντικό μέρος της ατομικότητάς του. Η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί να περιοριστεί στην ηλεκτρονική δημοκρατία -το f/b είναι η καλύτερη απόδειξη. Μπορεί να χρησιμοποιεί και να αναδιαμορφώνει τα μέσα της διαδικτυακής επικοινωνίας για έναν καλύτερο συντονισμό της πολιτικής απόφασης, που όμως δεν σημαίνει τίποτε δίχως την ανάλογη πολιτική πράξη.

Γιατί ο μόνος που πράττει στο facebook είναι ο Mark Zuckerberg.

---

[i] Ένας καφές με τον Ζακ Ρανσιερ κάτω από την Ακρόπολη, εκδ. Βαβυλωνία 2017, σ. 20 & 22.